

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

DRUŽBENO ODGOVORNO RAČUNOVODSTVO

Ljubljana, september 2007

MAJA BRAČKO

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1 UVOD	1
2 DRUŽBENA ODGOVORNOST PODJETJA	1
2.1 Področja družbene odgovornosti	2
2.2 Uporabniki informacij v letnih poročilih	3
2.2.1 Pomen računovodskih informacij za posamezno interesno skupino	4
2.3 Problemi lokalne skupnosti in podjetje.....	7
2.4 Delovno mesto, ženska, moški in družina	9
2.5 Zaščita potrošnika.....	11
2.6 Možne smeri razvoja v praksi poročanja	12
3 RAČUNOVODSTVO IN RAZKRITJA DRUŽBENE ODGOVORNOSTI	13
3.1 Vrste računovodstva družbene odgovornosti.....	13
3.2 Računovodstvo in razkritja o ravnanju z okoljem	15
3.2.1 Ekologija ter ekološka in ekonomska racionalnost	15
3.2.2 Etika in ekologija.....	16
3.2.3 Zakonski okvir varstva okolja	16
3.3 Predpisi EU.....	17
3.4 Predpisi v Sloveniji.....	18
3.5 Računovodstvo ravnanja z okoljem.....	20
3.6 Motivi za razkrivanje podatkov v letnih poročilih	23
4 POROČANJA O DRUŽBENI ODGOVORNOSTI V IZBRANIH PODJETJIH	24
4.1 Petrol, d. d.....	24
4.2 Poslovni sistem Mercator, d. d.	25
4.3 Istrabenz, d. d.....	28
4.4 Luka Koper, d. d.	32
4.5 Terme Čatež, d. d.....	33
4.6 Krka, d. d., Novo mesto	34
4.7 Merkur, d. d.	37
4.8 Sava Tires, d. o. o.	37
5 SKLEP	38
LITERATURA	40
VIRI	41

1 UVOD

V diplomskem delu obravnavam družbeno odgovorno računovodstvo oziroma odgovornost podjetja do družbe in do širšega okolja. Računovodstvo namreč ni izoliran sistem, temveč je del ekonomskega sistema. Računovodski sistem in sistemi, kot so socialni, politični in etični, pa vplivajo drug na drugega. Tradicionalno računovodstvo prepogosto prezre te medsebojne vplive. Zato v diplomskem delu obravnavam pomembnost pristopa podjetja k družbeno odgovornemu vedenju ter poročanju o njem.

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh sklopov. V prvem sklopu sem proučevala splošne značilnosti družbeno odgovornega podjetja. Podala sem definicije in delovanje takega podjetja, predstavila pa sem tudi posamezna področja, na katerih lahko podjetje izkazuje svojo družbeno odgovornost. Predstavila pa sem tudi uporabnike informacij in pomen računovodskih informacij za posamezno interesno skupino.

V drugem sklopu sem predstavila pojem razkritja družbene dejavnosti oziroma računovodstvo družbene odgovornosti, ki zajema vrsto dejavnosti. Med te dejavnosti štejemo računovodstvo družbene odgovornosti, računovodstvo celotnega vpliva, računovodstvo družbenoekonomskega okolja ter računovodstvo družbenih kazalcev. Sem pa seveda štejemo tudi razkritja o ravnanju z okoljem, saj so pomembna skupina računovodstva družbene odgovornosti. Ravnanju z okoljem sem namenila posebno poglavje.

Tako v tem poglavju, ki sledi drugemu sklopu, obravnavam področje računovodstva oziroma razkritij o ravnanju z okoljem. Slednje je v zadnjih letih v središču pozornosti strokovne javnosti, saj je pomembna sestavina vsakega podjetja pri njegovem odzivanju na okolje. V tem sklopu ugotavljam, kaj mora storiti računovodska stroka v zvezi z rastočo potrebo po informiranju o odnosu podjetja do okolja. Pomen računovodstva ravnanja z okoljem se je v zelo kratkem času močno okrepil in dosega stopnjo, na kateri je nujno potrebno širše in bolj odprto delovanje.

Na koncu pa sem predstavila nekaj ugotovitev iz letnih poročil slovenskih podjetij. Izbrala sem osem večjih slovenskih podjetij in primerjala kakovost njihovega poročanja o družbeni odgovornosti.

2 DRUŽBENA ODGOVORNOST PODJETJA

Ni vedno najbolj jasno, kaj družbena odgovornost pomeni, kakšno je takšno vedenje, kako ekstenzivno naj bo, kakšni stroški so (lahko) s tem povezani. V izhodišče je postavljen minimalni kriterij, ki pravi, da naj podjetje ne bo v konfliktu z okoljem. Če pa podjetje za okolje naredi kaj pozitivnega, podjetju to lahko samo koristi. Brez dvoma javnost

(interesne skupine) vse bolj zahteva družbeno odgovornost. Družbena odgovornost je kontroverzna, draga in tvegana, toda je ideja, ki obstaja in bo pomembna tudi v prihodnosti (Jaklič, 2005, str. 277).

Družbena odgovornost izhaja iz moči, ki jo imajo podjetja v sodobni družbi, oziroma iz dejstva, da podjetja zagotavljajo delovna mesta, standard, vplivajo na življenjsko okolje in kakovost življenja, plačujejo davke, zagotavljajo transport, komunikacije, storitve, zabavo ... Ljudje se velikokrat počutijo nelagodno zaradi velike moči (še posebno večjih) podjetij. Podjetja naj bi se zato prostovoljno soočila s tem strahom ljudi.

Družbena odgovornost podjetja pomeni, da je podjetje odgovorno za svoje dejavnosti, ki vplivajo na ljudi, skupnosti in njihovo okolje. Negativne vplive na družbo mora podjetje zaznati in jih poskušati popraviti. To lahko pomeni, da se mora podjetje odpovedati delu dobička, če njegova dejavnost resno prizadeva kakšno interesno skupino.

Podjetje naj stremi k posameznim dejavnostim, ki so dobre za okolje. Ta zahteva ne pomeni, da naj podjetje postane manj usmerjeno k ekonomskim ciljem oziroma naj bo zaradi tega manj dobičkonosno. Mnogi menijo, da vsi (tudi podjetje) pridobijo, če je podjetje družbeno odgovorno. Drugi v to dvomijo in menijo, da je zaradi izvajanja družbene odgovornosti konkurenčnost podjetja ogrožena. Nedvomno večina podjetij premišljeno tehta, kaj z družbeno odgovornostjo pridobi. Pomembno je, da se podjetje družbene odgovornosti zaveda, da razmišlja širše, kar lahko pozitivno vpliva tudi na dobiček (Jaklič, 2005, str. 277).

2.1 Področja družbene odgovornosti

Sam pojem družbene odgovornosti in poročanja o družbeni odgovornosti je zelo širok in lahko zajema različne teme in področja:

- *Družbena odgovornost do zaposlenih:*
 - odnos do žensk, etničnih skupin in invalidov pri zaposlovanju;
 - nudenje možnosti za večjo vključenost moških in žensk v družino (npr. možnost prekinitve kariere, t. i. »career break scheme«);
 - spodbujanje napredovanja žensk;
 - nudenje varstva otrok zaposlenih, organizacije popoldanskih krožkov in klubov za šolajoče se otroke zaposlenih;
 - odnos podjetja do varstva pri delu in zdravja svojih zaposlenih;
 - odnos podjetja do zaposlenih pri prestrukturiranju (omogočanje do- in prekvalifikacije presežnih delavcev).
- *Družbena odgovornost do kupcev oziroma potrošnikov:*
 - izogibanje ustvarjanja in izkoriščanja monopolnega položaja;
 - izogibanje nedovoljene cenovne diskriminacije;
 - izogibanje uporabe zavajajočih cen (lažnih razprodajnih cen);

- spoštovanje predpisov in običajev na področju embalaranja in označevanja izdelkov;
- izogibanje oglaševanja, ki je usmerjeno na otroško populacijo;
- zagotavljanje vsaj primerne kakovosti izdelkov in storitev;
- zagotavljanje varnosti proizvodov;
- omogočanje pritožb in hitro reševanje reklamacij;
- nudenje poštenih jamstev, hitrega servisa, zmernih cen nadomestnih delov.
- *Družbena odgovornost po funkcijskih področjih:*
 - v financah: odgovoren odnos podjetja do posojilodajalcev (vračanje posojil, ohranjanje finančnega vzvoda ...); izogibanje okoriščenja z notranjimi informacijami;
 - v računovodstvu: izogibanje zavajajočega prikazovanja računovodskih podatkov;
 - v nabavi: izogibanje podkupovanja; etičnost pri nakupih (redna in poštena plačila dobaviteljem; izogibanje izkoriščanja moči podjetja nad dobavitelji).
- *Družbena odgovornost do konkurentov:*
 - spoštovanje patentnih zaščit;
 - izogibanje uporabe dampinga;
 - izogibanje nelojalne in grabežljive konkurence.
- *Družbena odgovornost do lokalnih skupnosti, v katerih podjetje posluje:*
 - etično obnašanje podjetja do prebivalcev lokalnih skupnosti;
 - pomoč podjetja pri razvoju lokalnih skupnosti;
 - varovanje okolja lokalnih skupnosti;
 - donacije in pokroviteljstva;
 - tehnična pomoč lokalnim oblastem (finančni menedžment, vodenje projektov).
- *Družbena odgovornost do vlad oziroma držav, kjer podjetje posluje:*
 - etičnost podjetja pri prenosu mednarodnih dobičkov;
 - redno plačevanje davkov;
 - odgovornost podjetja pri odpuščanju zaposlenih itd.

2.2 Uporabniki informacij v letnih poročilih

Lahko jih razvrstimo v več skupin:

- sedanji in možni lastniki,
- zaposleni v podjetju,
- posojilodajalci,
- dobavitelji in dajalci blagovnih kreditov,
- kupci,
- vlada in njeni organi,
- javnost.

Za omenjene skupine se je uveljavil izraz »interesne skupine«. Pojem »interesne skupine« je prevod angleškega pojma »stakeholders«. Obstajajo pa tudi drugi prevodi: deležniki, deležniške skupine, interesniki, javnosti ... (Horvat, 2000, str. 14).

Te uporabnike informacij, ki jih zasledimo v letnih poročilih podjetij, pa zanimajo različne vrste informacij, in sicer vsako interesno skupino zanima drugačna vrsta informacij. V nadaljevanju bom zato na kratko opisala posamezne skupine uporabnikov in pri vsaki skupini navedla tudi informacije, ki zanimajo posamezne skupine uporabnikov informacij:

- **Sedanje in možne lastnike** zanimajo zlasti višina in ustaljenost deležev iz dobička, dividend in podobnega, politika delitve čistega dobička, dolgoročna donosnost podjetja in kakovost njegovega poslovanja.
- Za **zaposlene** so posebno zanimive donosnost poslovanja podjetja ter s tem možnost njihovih zaslužkov in socialnih prejemkov, dolgoročne možnosti zaposlovanja in kakovost poslovanja, pa tudi skrb za njihovo zdravstveno varstvo in varstvo pri delu ter skrb za okolje.
- **Dajalce dolgoročnih posojil** zanima zlasti zmožnost podjetja za odplačevanje posojil in v povezavi s tem njegova dolgoročna donosnost in finančno stanje ter kakovost poslovanja.
- **Dajalci kratkoročnih posojil** in drugi upniki želijo biti seznanjeni zlasti s sprotno plačilno sposobnostjo podjetja in njegovim finančnim stanjem.
- **Dobavitelje**, ki dajejo podjetju dolgoročne blagovne kredite, zanimata predvsem njegova dolgoročna donosnost in kakovost poslovanja.
- **Država** želi biti seznanjena zlasti z razmeščenostjo raznih virov, posebej jo zanimajo zaposleni v podjetju in uživanje posebnih pravic podjetja zaradi monopolnega položaja in naravne rente, kar je povezano z uvajanjem dajatev.
- **Javnost**, predvsem v kraju, v katerem podjetje posluje, želi vedeti, ali poslovanje podjetja ogroža človekovo zdravje in okolje, in če ga, kako ukrepati, da se ogrožanje omeji ali prepreči, ter kakšne so ekonomske in finančne možnosti podjetja za pomoč pri reševanju krajevnih problemov in problemov v zvezi z zaposlovanjem.

2.2.1 Pomen računovodskih informacij za posamezno interesno skupino

Različnim interesnim skupinam, ki sprejemajo odločitve na podlagi informacij, je skupno, da odločajo o alociranju redkih resursov med konkurenčne cilje. Pomen računovodskega informacijskega sistema je, da omogoča takšno alokacijo v tržni ekonomiji, kjer se posamezniki in podjetja prosto odločajo, kako alocirati resurse, ki jih nadzorujejo, med konkurenčne cilje (Horvat, 2000, str. 37).

Interesne skupine podjetja in s tem tudi letnega poročila lahko razvrstimo v tri sklope glede na to, v kakšni meri lahko vplivajo na obnašanje podjetja. (Horvat, 2000, str. 38–39). To so primarne, sekundarne in terciarne interesne skupine. Po tem kriteriju so primarne interesne skupine letnega poročila delničarji in potencialni vlagatelji, sekundarne interesne skupine

so dobavitelji, posojilodajalci, zaposleni, kupci, tekmeci in država, torej vsi tisti interesniki, ki imajo neposreden ekonomski interes do podjetja. Terciarni uporabniki letnih poročil pa so predstavniki drugih dejavnosti, in sicer borzni posredniki, odvetniki, mediji, knjižnice, poslovne publikacije, poslovni pisci in kolumnisti, učitelji in profesorji predmetov, kot so komuniciranje, menedžment, računovodstvo in sploh kdorkoli, ki je povezan s podjetjem. Temu pravimo tako imenovani železni seznam ciljnih javnosti, s katerimi komunicirajo vsa podjetja, pri čemer pa mora vsako podjetja izoblikovati svoj seznam interesnih skupin in udeležencev. Takšen seznam ni nikoli dokončen in se nenehno spreminja, kot se spreminjata podjetje in okolje. Razumljivo pa je, da se interesi med seboj razlikujejo in si včasih nasprotujejo. Dvojnosti lahko nastanejo tudi znotraj ene interesne skupine, denimo, med zaposlenimi podjetja. Zato mora vodstvo podjetja vzpostaviti ravnotežje med interesnimi skupinami in tudi znotraj njih tako, da zadovoljevanje potreb enim škodi drugim. Zagotoviti mora enotno komunikacijsko platformo, saj le s konsistentnim in uravnoveženim komuniciranjem svoje identitete letno poročilo podjetja doseže verodostojnost in zaupanje. Dejstvo, da naj bi javnost vedno več vedela o podjetju, je razlog, da se v svetu pojavlja zahteva o tako imenovanem družbenem poročilu, ki naj bi pokazalo uspešnost podjetja s širšega družbenega in ekonomskega vidika in ne le z ozkega vidika dobička ali izgube.

Opredelitev temeljnega cilja podjetja je povezana z upoštevanjem ciljev interesnih skupin, ki se odražajo tudi v letnem poročilu. Da glede ciljev interesnih skupin ne bi prišlo do težav, je dobro, da se ve, kaj vse naštete cilje povezuje oziroma kaj jim je skupno. Vsaj za eno kategorijo smemo reči, da jim je skupna, in to je rast podjetja. Ne rasti namreč v tržnem gospodarstvu pomeni nazadovati, kar pa za nobeno od teh skupin ni sprejemljivo. Zato je smiselno, da dolgoročno rast opredelimo kot eno izmed bistvenih sestavin temeljnega cilja podjetja. Ker so lastniki podjetja primarna interesna skupina in ker je njihov cilj dobiček oziroma povečanje tržne vrednosti enote lastniškega kapitala, je to naslednja prednostna sestavina sintetično opredeljenega temeljnega cilja podjetja. Za temeljni cilj pa velja, da je predpogoj za njegovo doseganje tudi zadovoljivo doseganje ciljev ostalih družbenih skupin, ki svoje interese povezujejo s podjetjem, pa čeprav ti interesi velikokrat celo nasprotujejo temeljnemu cilju podjetja.

Uporabniki oziroma interesne skupine letnega poročila so enaki tistim, na katere so naslovljene računovodske informacije in katerih potrebe po informacijah zadovoljujejo računovodski izkazi. V nadaljevanju bom opisala interesne skupine, tako da se bom osredotočila na to, katere informacije iščejo v letnem poročilu.

Delničarji in potencialni vlagatelji

Informacije, ki jih zdajšnji lastniki podjetja in potencialni vlagatelji kapitala iščejo v letnem poročilu, so zlasti višina in ustaljenost deležev iz dobička, dividend in podobnega, politika delitve čistega dobička, dolgoročna donosnost podjetja in kakovost njegovega poslovanja. Vlagatelji potrebujejo informacije kot pomoč pri odločitvah, ali naj kupijo,

obdržijo ali prodajo pravice, ki izhajajo iz njihovih finančnih naložb. Delničarje zanimajo tudi informacije, ki jim omogočajo oceniti zmožnost podjetja, da izplača dividende, zato jih zanimajo prihodnji denarni tokovi (Horvat, 2000, str. 41).

Uprava

Sicer uprava ni neposreden uporabnik letnega poročila, saj lahko sama zahteva obliko in vsebino računovodskih poročil s takšnimi računovodskimi informacijami, ki ji pomagajo pri uresničevanju njenih odgovornosti na področju načrtovanja, pripravljanja, izvajanja in nadziranja. Od kakovosti informacij je odvisna kakovost poslovne odločitve uprave, kar vpliva na poslovanje podjetja in vpliv podjetja na okolje. Informacije v letnih poročilih morajo biti koristne za njihovo poslovno odločanje. Uprava lahko določi dodatne informacije, ki jih potrebuje za zadovoljevanje lastnih potreb. Letnim poročilom in računovodskim poročilom upravi pa je skupno, da vsebujejo vsaj informacije o finančnem položaju podjetja, o uspešnosti podjetja in spremembah njegovega finančnega položaja (Horvat, 2000, str. 42).

Zaposleni

Zaposlene zlasti zanima donosnost poslovanja podjetja in s tem možnost njihovih zaslužkov in socialnih prejemkov, dolgoročne možnosti zaposlovanja in kakovost poslovanja, skrb podjetja za njihovo zdravstveno varstvo in varstvo pri delu ter skrb za okolje. Letno poročilo je za zaposlene zanimivo predvsem v velikih podjetjih, kjer zaposleni enega sektorja ne vedo, kaj se dogaja v drugem. Omogoča jim boljši vpogled v to, kako deli podjetja sodelujejo pri doseganju namenov in ciljev. Zaposlenim omogočajo tudi boljšo identifikacijo s podjetjem in jim daje čutiti, da jih uprava upošteva. V nekaterih podjetjih pa so zaposleni tako pomembni, da jim uprava namenja celo posebno letno poročilo (Horvat, 2000, str. 43).

Posojilodajalci

Banke in drugi dajalci dolgoročnih posojil iščejo v letnem poročilu informacije o sposobnosti podjetja za redno odplačevanje posojil in s tem informacije o dolgoročni donosnosti, o finančnem položaju in kakovosti poslovanja. Banke in druge dajalce kratkoročnih posojil ter kratkoročne komercialne in druge upnike zanimajo sprotna plačilna sposobnost in finančni položaj (Horvat, 2000, str. 43).

Kupci in dobavitelji

Glavni stalni kupci podjetja iščejo v letnem poročilu informacije o dolgoročni donosnosti in s tem o možnosti ohranjanja ustaljenega poslovanja, o finančnem položaju in o kakovosti poslovanja. Dobavitelji, ki dajejo podjetju dolgoročna blagovna posojila, pa bi želeli imeti v letnem poročilu informacije o dolgoročni donosnosti in kakovosti poslovanja ter o likvidnosti družbe (Horvat, 2000, str. 43).

Država in njeni organi

Državo zanimajo informacije o razmestitvi različnih virov, posebej zaposlenih v podjetju, o uživanju posebnih pravic zaradi monopolnega položaja ali naravne rente, kar je povezano z uvajanjem dajatev.

Država in njeni organi pa predpisujejo tudi informacije za svoje namene, denimo, poročila za davčne organe, kar je tudi razlog, da nekateri avtorji države ne omenjajo kot zunanjega uporabnika računovodskih informacij (Horvat, 2000, str. 44).

Druge dejavnosti

Sem sodijo tudi predstavniki tako imenovane druge finančne javnosti, kot so (Horvat, 2000, str. 44):

- posredniki in analitiki (borznoposredniške hiše, bančni analitiki, medijski analitiki),
- banke,
- regulatorno orodje (Ljubljanska borza vrednostnih papirjev, Centralna klirinško-depotna družba, Agencija RS za trg vrednostnih papirjev, Ministrstvo RS za finance),
- novinarji in
- tuje regulatorno orodje (CEFTA, Evropska unija).

Potem je tu še javnost, predvsem v kraju, kjer podjetje deluje, ki želi prek letnega poročila izvedeti, ali podjetje ogroža človekovo okolje, in če ga, kako ukrepati, da se ogrožanje prepreči ali omeji. Javnosti nadalje zanima še, kakšne so ekonomske in finančne možnosti podjetja za pomoč pri reševanju krajevnih težav in za zaposlovanje. To pomeni, da javnost zanimata donosnost poslovanja in finančni položaj podjetja.

2.3 Problemi lokalne skupnosti in podjetje

Lokalna skupnost predstavlja lokalno območje, na katerega ima vpliv lokalni poslovni svet in obratno. Čeprav se lokalno okolje običajno enači s pojmom regije, je lokalno območje lahko sestavljeno iz ene ali več geografskih ali političnih skupnosti.

Dobri odnosi z lokalno skupnostjo lahko izboljšajo pogoje poslovanja podjetja in s tem pozitivno vplivajo na konkurenčnost podjetja. Lokalne skupnosti imajo določene potrebe, za katere lahko trdimo, da njihovo zadovoljevanje posredno ali neposredno vpliva tudi na poslovanje podjetja. Med takšne probleme (zahteve, želje) prištevamo (Jaklič, 2005, str. 269–270):

1) Pospeševanje gospodarskega razvoja

Za privabljanje novih gospodarskih dejavnosti na neko lokalno območje je potrebno sodelovanje med podjetji in lokalno skupnostjo. Nenadzorovan in prehitel razvoj lahko

povzroči probleme (prometna in prostorska prenatrpanost, onesnaženost ...), ki lahko povzroči odpor (dela) lokalnega prebivalstva do razvoja. Pri zagotavljanju gospodarskega razvoja je treba graditi na lokalnih sinergijah, kar zahteva sodelovanje med vsemi interesnimi skupinami v lokalnem okolju.

2) *Izboljševanje kakovosti delovne sile*

Sem prištevamo predvsem pomoč pri urejanju šolstva ter sodelovanje pri prešolanju delavcev in zaposlovanju invalidov.

3) *Izboljševanje kakovosti življenjskega okolja*

Podjetje mora primarno poskrbeti za ekološko neoporečnost (tudi za recikliranje izdelkov) pri svojem poslovanju. Prav tako pa naj pomaga pri reševanju drugih ekoloških problemov lokalne skupnosti, ki so manj posredno vezani tudi na poslovanje podjetja.

Na kakovost življenjskega okolja je vezana tudi pomoč pri urejanju zdravstvenega varstva, primernega urbanističnega načrtovanja, urejanje rekreacijskih površin, javnega prevoza in prometa, pomoč kulturnim in športnim dejavnostim, starejšim in invalidom ...

4) *Tehnična pomoč lokalnim vladam*

Gre za pomoč pri finančnih načrtih in nadzoru ter pri izpeljavi različnih projektov (tudi volitev). Podjetja imajo po navadi bogato menedžersko znanje in izkušnje, ki lahko koristijo lokalnim skupnostim. Sodelovanje članov nekega podjetja v vlogi svetovalcev pri različnih lokalnih svetih in dejavnostih tudi omogoča, da menedžerji spoznajo potrebe lokalnih skupnosti. Dobro poznavanje teh potreb je potrebno, ko podjetje razmišlja o poslovni strategiji, saj iz lokalnega okolja prihaja večina zaposlenih podjetja.

5) *Donacije in pokroviteljstva*

Donacije in pokroviteljstva predstavljajo eno od pogostejših oblik pomoči pri reševanju problemov in želja lokalne skupnosti. Vendar je pri dodeljevanju donacij in pokroviteljstvu treba imeti strategijo, da se doseže koristi za tistega, ki dobiva, in tistega, ki daje. Opredeliti je treba cilje in kriterije dodeljevanja. Pri tem je treba upoštevati, da gre za vlaganja v družbo, ki koristijo podjetju na dolgi rok.

Podobno podjetje pričakuje tudi od lokalnih skupnosti, kar kaže na medsebojno odvisnost podjetij in lokalnih skupnosti. Podjetje si želi kulturno in izobraževalno okolje, urejeno okolje za rekreacijo, javne storitve, kot so gasilci, policija, voda, elektrika, urejeno obdavčenje, sprejemanje, sodelovanje podjetja pri vprašanjih lokalnih skupnosti, primeren transportni sistem, urejene ceste, javne uradnike, ki so pošteni ...

Eden od večjih problemov, ki lahko prizadene lokalno skupnost, je zapiranje in/ali prestrukturiranje podjetij. Pri tem so ogrožena delovna mesta, s tem pa finančne zmožnosti lokalne skupnosti. V takšnih primerih je največkrat potrebna pomoč vlade, vendar bi (bo) morala vse več v povezavi s tem postoriti lokalna skupnost sama.

Vse naštetu torej kaže, da je za odnos med lokalno skupnostjo in podjetjem značilna velika soodvisnost. Uspešnost obeh in uspešnost posameznega partnerja sta torej odvisni od kakovosti skupnega dela. Nasprotovanje, zasledovanje lastnih ozkih interesov in nesodelovanje vodijo k neuspehu. Tako lokalni politiki in uradniki kot menedžerji v podjetjih morajo razviti filozofijo in metode sodelovalnega odnosa. Kakovost partnerstva zahteva čim večjo vključenost (in sodelovanje) lokalnih interesnih skupin in posameznikov.

2.4 Delovno mesto, ženska, moški in družina

Trend enakopravnosti, spremembe v družini in družbenih vrednot zahtevajo spremenjeno poslovno prakso podjetij. Tista podjetja, ki se bodo bolje prilagodila spremenjenim razmeram, bodo konkurenčnejša.

Položaj žensk in moških v družbi je posledica družbenih navad in tradicije ter zato zelo odporen proti spremembam. V vseh družbah je (bilo?) delo porazdeljeno glede na spol. Ta delitev vpliva tudi na položaj posamezne skupine oziroma spola v družbi. Čeprav lahko trdimo, da so ženske na delovnem mestu še vedno manj enakopravne od moških, pa lahko podobno trdimo za tiste moške, ki želijo biti prisotni starši in več časa nameniti družini. Poslovno okolje, ki še posebno od moških pričakuje popolno predanost delu in poklicu, še ni najbolje pripravljeno na izzive, ki so povezani s trendom večje emancipacije in vključenosti moških v družino.

V večini družb je prevladoval patriarhat, kar se je kazalo tudi v močnejšem položaju in večji »pomembnosti« moških opravil. Še danes lahko za večino družb trdimo, da imajo ženske manj ekonomske in politične moči. Ženska gibanja so se pojavila v 19. in predvsem v 20. stoletju. V Angliji je bilo v 19. stoletju znano gibanje žensk za volilno pravico. V ZDA je podobno gibanje leta 1920 doseglo volilno pravico za ženske. Močnejša ženska gibanja so se pojavila v ZDA in zahodni Evropi v 60. letih in se v naslednjih desetletjih nadaljevala in spreminjala. Za to obdobje so značilne težnje, ki iščejo novo vlogo in mesto ženske v družbi. Gre za osvobajanje žensk izpod tradicionalnih pogledov na njeno vlogo v družbi. Tudi v sedanjem času obstajajo mnenja, da bi bilo potrebno močno žensko gibanje, ki bi se zavzemalo za resnično enakopravnost žensk v družbi (Jaklič, 2005, str. 299).

Ženske in menedžment

Ženske se zaposlujejo iz istih razlogov kot moški. Potrebujejo dohodek, da lahko vzdržujejo sebe, otroke, starše, sorodnike, nezaposlenega partnerja, da uživajo v življenju in podpirajo svoj življenjski stil. Plača je vstopnica za ekonomsko svobodo. Od tega je

odvisna tudi psihološka svoboda in varnost. Za samospoštovanje in samouresničevanje tako ženske kot moškega je potrebno tako delo doma kot zunaj doma.

Vrhnji menedžment je eno od najboljše plačanih delovnih mest v sodobni družbi. Malo ljudi ima takšno delovno mesto in raziskave kažejo, da so ženske med njimi v veliki manjšini. Raziskave tudi kažejo, da je večja verjetnost, da se ženska pojavi kot menedžer tam, kjer je več žensk zaposlenih na nižjih ravneh (na primer zdravstvo, šolstvo ...). Več žensk je na splošno zaposlenih na nižjih ravneh menedžmenta.

Mnogi se sprašujejo, ali ženske, ko postanejo menedžerke, prinesejo oziroma razvijajo drugačen stil vodenja kot moški? Nekatere raziskave kažejo, da razlik ni. Tako naj ne bi bilo razlik v odnosu do ljudi. Učinkovitost žensk pri izpolnjevanju nalog naj bi bila enaka. Tudi pri motiviranosti moških in žensk ni razlik, pod pogojem, da ima delo svoj smisel, čeprav nekatere raziskave kažejo, da so ženske bolj zrele in motivirane od moški. Na motiviranost ženske na delovnem mestu v veliki meri vpliva (ne)podpora družinskega okolja. Raziskave tudi kažejo, da je v primeru diskriminacije glede na spol na delovnem mestu, odnos do dela prizadet. Eno od pogostih vprašanj v raziskavah je tudi, kako moški sprejemajo nadrejene ženske. Pri večini predsodek kmalu izgine, tako da je vseeno, ali je nadrejeni moški ali ženska.

Druge raziskave pa poskušajo potrjevati, da ženske prinesejo drugačen odnos in spretnosti na delovno mesto. Ženske naj bi bile v primerjavi z moškimi zmožne večjega sodelovanja, delitve moči in informacij. Prav tako naj bi bolj podpirale druge, da dosežejo svojo »vrednost«. Tudi večja čustvenost žensk naj bi bila pozitivna lastnost v menedžmentu. Več menedžerk naj bi pozitivno vplivalo na podjetje, saj naj bi se s tem večala raznolikost ter širile tehnike in pristopi, ki jih podjetje uporablja za preživetje in razvoj v konkurenčnem okolju.

Čeprav so torej ženske vsaj tako sposobne kot moški, empirični podatki kažejo, da ženske še vedno ne dobivajo najodgovornejših mest in nalog v podjetju. Z ekonomskega vidika bi lahko celo rekli, da nekako nerazumljivo ostajajo neizkoriščeni viri in možnosti za konkurenčno prednost podjetja. Obstaja torej nekakšna nevidna ovira (»stekleni strop«), ki ovira napredovanja žensk. Raziskave kot najpogostejše razloge za to navajajo naporno življenje menedžerjev (kar seveda čutijo tudi moški), ki je za menedžerke po navadi še težje (Jaklič, 2005, str. 300).

Enakopravnost na delovnem mestu

Delovna mesta morajo biti na voljo vsem, ne glede na spol. Plačilo in napredovanje morata biti odvisna od dela in ne od spola. Vsi zaposleni se morajo učiti, kako premagovati (prikrito) diskriminacijo do žensk in predpostavke o vlogi moškega v podjetju, družini in v družbi ... (Jaklič, 2005, str. 301).

- Podpora družbenih programov podpore za delo in družino.

Poslovni svet in družba sta neločljivo povezana. Podjetja naj bi podpirala družbene dejavnosti za zagotovitev ugodnejših pogojev varstva otrok in porodniške (odsotnost zaradi starševstva).

- Polovičen in prilagodljiv delovni čas.
- Dvotirno načrtovanje karier.

Ženske ali moški naj bi se odločali za kombinacije kariere in družine. Tiste, ki bi na prvo mesto postavili kariero, bi se obravnavalo enako kot se zdaj obravnava moške. Tistim, ki bi želeli oboje, bi kariere načrtovali drugače. To pomeni, da verjetno nikoli ne bi prišli na najvišja mesta v podjetju, vendar naj bi bile takšne kariere za moške oziroma ženske še vedno zadovoljive z osebnega in profesionalnega vidika. Podjetja naj bi na ta način zadržala nadarjene zaposlene, ki bi se drugače verjetno odločili za družino in nehali z delom.

Kritiki menijo, da se ob takih programih ustvarja manjvredna skupina zaposlenih, predvsem pa glede na stanje, ženskih menedžerk. Prav tako naj bi ti programi prikrito bolj podpirali idejo, da so ženske tiste (in ne tudi moški), ki naj primarno skrbijo za družino in otroke. Na ta način naj bi se moški tudi že vnaprej znebili dela konkurence na delovnem mestu.

- Spremembe odnosov na delovnem mestu

Velik problem so konvencionalni odnosi in vedenje na delovnem mestu, ki izvirajo iz predpostavk ali celo predsodkov o vlogi ženske ali moškega v družbi. V povezavi s tem je potrebno oblikovanje primerne kulture oziroma etičnega vzdušja v podjetju.

2.5 Zaščita potrošnika

Ena od primarnih družbenih odgovornosti poslovnega sveta je ob zagotavljanju dobrin in storitev tudi varovanje interesov potrošnikov. Ta zahteva temelji na dejstvu, da konkurenca med podjetji problemov zaščite potrošnika ne rešuje v zadostni meri. Pri varovanju interesov potrošnikov vse bolj sodelujejo tudi različne vladne in nevladne inštitucije (Jaklič, 2005, str. 302).

Od nekdanj oziroma odkar obstaja trgovina, je potrošnik kot posameznik poskušal zaščititi svoje interese. Govorimo o tako imenovanem potrošnikovem samozanašanju. Naraščajoča zapletenost ekonomskega življenja v 20. stoletju pa je pripeljala do bolj organiziranih, kolektivnih naporov za varovanje potrošnika. Namen takšnih gibanj (consumerism ali consumer protection) je razširiti pravice in moč potrošnikov kot protiutež pravic in naraščajoče moči podjetij. Temeljni razlog za pojav gibanj za zaščito potrošnika je v mnenju potrošnikov, da obstaja nepošteno izkoriščanje zaradi moči podjetij. Pri tem

imajo potrošniki največ pripomb zaradi, po njihovem mnenju, nepošteno visokih cen, slabe kakovosti izdelkov in storitev, pretiranih ali celo neresničnih trditev pri oglaševanju, agresivnega oglaševanja, varnosti oziroma škodljivosti proizvodov, zapletenosti proizvodov, ki povečujejo odvisnost potrošnikov od podjetij, zaradi specializiranosti storitev in s tem povezane težke izbire ...

Podjetja naj bi se na tako izraženo skrb potrošnikov pripravila in ustrezno odzvala, saj so potrošniki zelo pomembna interesna skupina podjetij. Nekaj ukrepov (Jaklič, 2005, str.303):

- Ustanavljanje oddelkov za stike s potrošniki

(Večja) podjetja (naj) ustanavljajo oddelke za stike s potrošniki, kjer se ukvarjajo predvsem s pritožbami in predlogi potrošnikov. Nekatera podjetja poznajo tako imenovane »vroče linije« za potrošnike.

- Arbitraža

Podjetja naj sodelujejo z različnimi neodvisnimi arbitražnimi komisijami, ki odločajo v primeru sporov med podjetji in potrošniki.

- Odpoklic proizvodov

Podjetje naj ne okleva, ko je treba neprimeren proizvod umakniti iz prodaje.

2.6 Možne smeri razvoja v praksi poročanja

V svetu se vedno pogosteje razpravlja o tem, kako natančna naj bodo navodila, ki jih dajejo računovodske organizacije podjetjem glede njihovega računovodstva ravnanja z okoljem in poročanja o tem.

V večini primerov so prostovoljna razkritja – mogoče predvsem pri poročanju o ravnanju z okoljem – prej namenjena reklamni, odnosom z javnostjo in ustvarjanju ugleda podjetja kot informaciji, odgovornosti in prepoznavnosti. Če ne bi prišlo do tovrstnih zakonskih zahtev, bi tako verjetno tudi ostalo (Vezjak, 1998, str.185).

Za razvijanje poročanja o družbeni odgovornosti oziroma ravnanju sta dve možnosti (Vezjak, 1998, str. 187):

Prva možnost je, da lahko podjetja prostovoljno poročajo o družbeno odgovornih ukrepih, in sicer v samostojnem poročilu v okviru letnega poročila ali v prostovoljnem dodatku k letnemu poročilu.

Druga možnost pa je, da se vprašanja družbene odgovornosti lahko vključijo v posamezna poglavja letnega poročila podjetja. Tako lahko, če se osredotočim le na področje ravnanja z okoljem, poročilo direktorja (predsednika uprave) vsebuje odstavke o politiki do okolja in okoljevarstvenih ciljih, medtem ko operativna poročila vsebujejo podrobnosti o okoljevarstvenih dosežkih. Poročilo direktorja lahko vsebuje tudi posebne okoljevarstvene ukrepe.

3 RAČUNOVODSTVO IN RAZKRITJA DRUŽBENE ODGOVORNOSTI

Zagovorniki tržnega gospodarstva so običajno proti temu, da bi podjetjem naprtili še zahteve v povezavi z družbeno odgovornostjo. Poleg tega nekateri od njih menijo, da gre za neprimerno uporabo sredstev delničarjev, če se upoštevajo tudi tovrstne zahteve (Vezjak, 1998, str. 111).

R. Gray je opredelil poročanje podjetij o socialni dejavnosti kot »... proces sporočanja socialnih in okoljevarstvenih učinkov ekonomske dejavnosti podjetij določenim zainteresiranim skupinam v podjetju in družbi kot celoti. Kot takšno vključuje razširitev odgovornosti podjetij (in predvsem delniških družb) poleg tradicionalne vloge priskrbe računovodskih obračunov lastnikom kapitala, predvsem delničarjem. Takšna razširitev je utemeljena pod predpostavko, da imajo delniške družbe širše odgovornosti kot preprosto prinašati denar svojim delničarjem« (Gray, 1996, str. 3).

R. Gray s soavtorji meni, da mora podjetje pri razvijanju poročanja o družbeni odgovornosti in poročanja o ravnanju z okoljem narediti ta prvi korak: vse informacije iz že obstoječih poročil o ravnanju z okoljem, socialni dejavnosti, skupnosti, etiki, zaposlenih in zaposlovanju mora zbrati v enotno poročilo o družbeni odgovornosti in ravnanju z okoljem (Gray, Owen, Adams, 1996, str. 299).

3.1 Vrste računovodstva družbene odgovornosti

Računovodstvo družbene odgovornosti (social responsibility accounting, SRA)

Računovodstvo družbene odgovornosti zajema razkritja računovodskih in drugih informacij o dejavnosti podjetja, med drugim tudi poročila o zaposlenih (employee reports, ER) in računovodstvo človeških dejavnikov (human resource accounting, HRA). To pomeni razkritja družbene odgovornosti (social responsibility disclosures) in poročanje podjetij o družbeni odgovornosti (corporate social reporting) (Vezjak, 1998, str. 112).

Primerna opredelitev računovodstva družbene odgovornosti je lahko (Mathews, 1993, str. 64):

Računovodstvo zajema prostovoljna razkritja informacij, tako kvalitativnih kot kvantitativnih, ki jih pripravljajo podjetja, da obveščajo uporabnike informacij ali vplivajo nanje. Kvantitativna razkritja so lahko v denarnih ali nedenarnih enotah.

Računovodstvo družbene odgovornosti vključuje širok razpon informacij, predvsem nevrednostnih, ki zanimajo tako zaposlene in na splošno javnost kot tudi delničarje in posojilodajalce (Vezjak, 1998, str. 114).

Poročila o zaposlenih (employee reports) so del računovodstva družbene odgovornosti. Čeprav se zanimanje zanje povečuje, so v večini držav ta razkritja prostovoljna, nepredpisana in nerevidirana (to velja tudi za druga razkritja, ki sodijo v računovodstvo družbene odgovornosti).

Računovodstvo vpliva na okolje (total impact accounting, TIA)

Ugotavlja se celotni vpliv podjetja na okolje. Prikazati je treba tako notranje kot zunanje stroške (stroške onesnaževanja, odpadkov in podobnega) (Vezjak, 1998, str. 112).

Pojem računovodstvo celotnega vpliva se nanaša na poskuse vrednostnega merjenja vseh stroškov poslovanja podjetja. Stroški so lahko razdeljeni na notranje in zunanje stroške (Vezjak, 1998, str. 117).

Notranje stroške računovodski sistem že izkazuje in meri kot stroške materiala, dela in druge vrste stroškov. Podjetje pa naj bi upoštevalo tudi tako imenovane zunanje stroške (stroške onesnaževanja, odpadkov in podobno) (Vezjak, 1998, str. 118).

Težave pri računovodstvu celotnega vpliva se nanašajo na opredeljevanje ter še posebej na merjenje in vrednotenje zunanjih stroškov.

Računovodstvo družbenoekonomskega okolja (socio-economic accounting, SEA)

Računovodstvo družbenoekonomskega okolja zajema vrednotenje javno financiranih dejavnosti (Vezjak, 1998, str. 112).

Računovodstvo družbenih kazalcev (social indicators accounting, SIA)

Pojem računovodstvo družbenih kazalcev se uporablja za opis merjenja makrosocialnih dogodkov v daljšem obdobju. Izsledki so zanimivi za oblikovalce državne politike ter za druge udeležence državnih in regionalnih političnih procesov (Vezjak, 1998, str. 112).

Omenjene vrste računovodstva družbene odgovornosti so podane tudi v spodnji tabeli, v kateri so na kratko predstavljene značilnosti posamezne vrste, in sicer namen obravnavane vrste računovodstva, področje uporabe ter obdobje, ki ga ta zajema.

Tabela 1: Značilnosti različnih vrst računovodstva družbene odgovornosti

Vrsta računovodstva	Namen	Področje uporabe	Obdobje
Računovodstvo družbene odgovornosti	Razkrivanje postavk z družbenim vplivom	Zasebni sektor	Kratkoročno
Računovodstvo celotnega vpliva	Merjenje stroškov poslovanja podjetja	Zasebni sektor	Srednjeročno in dolgoročno
Računovodstvo družb. in ekon. okolja	Ovrednotenje javno financiranih projektov (vrednostni in nevrednostni podatki)	Javni sektor	Kratkoročno in srednjeročno
Računovodstvo družbenih kazalcev	Dolgoročno nevrednostno opredeljevanje družbenih statistik	Javni sektor	Dolgoročno

Vir: Vežjak, 1998, str.113.

3.2 Računovodstvo in razkritja o ravnanju z okoljem

Pred leti je računovodska stroka v svetu menila, da je ekološko računovodstvo (računovodstvo ravnanja z okoljem) najbolj obrobno in nepomembno področje za proučevanje, v zadnjih letih pa se je mnenje bistveno spremenilo. Računovodstvo ravnanja z okoljem je tako v zadnjih letih v središču pozornosti strokovne javnosti, saj je pomembna sestavina vsakega podjetja pri njegovem odzivanju na okolje (Vežjak, 1998, str. 121).

Nobenega dvoma ni, da je obvladovanje in reševanje okoljskih problemov ena od najpomembnejših nalog človeštva. Veliko breme odgovornosti nosijo tudi podjetja, saj morajo sodelovati pri reševanju problemov v zvezi z okoljem, ki jih povzročata proizvodnja in poraba. Razvite države si zelo prizadevajo za prehod od defenzivnega k ofenzivnemu ravnanju z okoljem. Defenzivno ravnanje pomeni odzivanje z velikimi zamudami in vztrajanje pri sedanjem ravnanju, dokler je le mogoče. Pri ofenzivnem ravnanju pa je, nasprotno, pobuda že od vsega začetka na strani podjetja, ki želi preprečiti sprejemanje raznih omejitvenih predpisov ali pa zaznava na tem področju tržne priložnosti (Vežjak, 1998, str. 122).

3.2.1 Ekologija ter ekološka in ekonomska racionalnost

Cilj gospodarnega ravnanja je z omejenimi sredstvi kar najbolj zadovoljiti potrebe ljudi. V nasprotju s tem proučuje ekologija odnose med organizmi in njihovim okoljem. Z drugimi besedami: ekologija se ukvarja z razumevanjem gospodarjenja narave, ekonomija pa z izkoriščanjem njenih zakonov. Ni se treba odločiti med ekonomijo in naravo, ampak za

ekonomijo in naravo. Pogoj za to je temeljita sprememba mišljenja in ravnanja ter zavestna odločitev za prehod od sedanjega zapravljivega gospodarjenja k varčnemu, do okolja prijaznemu gospodarjenju.

Ekološka racionalnost je sposobnost naravnega in družbenega sistema, da z medsebojnim prilagajanjem obvladujeta probleme v zvezi z okoljem.

Ekonomska racionalnost je vrednostna opredelitev, ko družba kot širša skupnost doseže največjo blaginjo z doseganjem kar največjih koristi posameznikov.

Ekološka racionalnost je lahko tudi ekonomska, če se okoljski problemi (dobrene, viri) ovrednotijo, hkrati pa si ekološka in ekonomska racionalnost nasprotujeta. Ekonomska racionalnost teži k doseganju kar največje gospodarske rasti, izraža dinamiko in količinsko razsežnost razvoja, ekološka racionalnost pa poudarja spontani razvoj ekosistema in se nagiba k statičnosti in kakovostni razsežnosti gospodarjenja.

Za ekološko usmerjanje ekonomske politike obstajajo tako ekološki kot ekonomski razlogi, saj so vsa načela glede okolja ekonomsko sprejemljiva, če se lahko ovrednotijo in kot stroški v zvezi z okoljem vključijo v računovodstva podjetij in v makroekonomske obračune (Vezjak, 1998, str. 123).

3.2.2 Etika in ekologija

V preteklosti je vse, kar so ljudje storili naravi, narava mirno prenašala. Njihova moč je bila tako majhna in omejena, da je niso spravili iz ravnotežja. Tega so se ljudje dobro zavedali. Ker je bilo izključeno, da bi ji prizadejali trajno škodo ali kako drugače načeli njen red, je bila tako uokvirjena tudi njegova etika. Vse to pa se je močno spremenilo. Sodobna tehnika omogoča ljudem ravnanje, ki presega okvir nekdanje etike; sprememba moči človeškega vpliva na naravo zahteva tudi spremembo etike. V današnjih razmerah spreminjanja sveta dobiva tudi znanje posebno mesto znotraj etike. Ne samo, da je znanje prvi pogoj etičnega ravnanja; zavedati se je treba, da se nameni, znanje oziroma ugotovitve in dejanja, ki jim sledijo, razhajajo. To pa pomeni za sodobnega znanstvenika resen etični problem. Predvsem pa morata zaradi dosežene kritične stopnje razvrednotenja in uničenja narave postati predmet etike tudi narava in človeška odgovornost za ravnanje z naravo. Pri tem se mora spremeniti sedanje izhodišče interesov. Do zdaj sta znani le dve obliki etičnega ravnanja z naravo: egocentrična in homocentrična, zdaj pa ju bo treba zamenjati z ekološko etiko (Požarnik, 1994, str. 122–123).

3.2.3 Zakonski okvir varstva okolja

Instrumenti varstva okolja:

Instrumenti varstva okolja se lahko razdelijo na regulativne in ekonomske. V obeh primerih gre za normativno dejavnost države. Z regulativnimi instrumenti deluje država

prek institucionalnih ukrepov dopuščanja ali prepovedovanja posameznih dejavnosti ob grožnji kazenske odgovornosti ali pravnega oziroma administrativnega postopka. Z ekonomskimi instrumenti pa so mišljene dajatve v zvezi z varstvom okolja (Vežjak, 1998, str. 129).

Ekonomisti so teoretično že dolgo dokazovali prednost obdavčenja onesnaževalcev okolja, s čimer bi popravili tržno napako neustreznosti cen in premajhnega vrednotenja okolju škodljivih vrst proizvodnje oziroma dobrin (cene ne razkrivajo družbenih stroškov in stroškov v zvezi z okoljem). S tržnega zornega kota so temeljni vzrok za preveč onesnaženo okolje neustrezne cene, ki ne pokažejo precejšnje redkosti okolju neškodljive proizvodnje oziroma okolju neškodljivih dobrin. Zato je potrebno posredovanje države, ki ima običajno dve obliki: neposreden nadzor in standardizacijo ter posreden nadzor in obdavčenje. Če se davek vrednostno izenačuje s škodo zaradi dodatne enote proizvodnje (ravnovesen položaj), potem je mogoče uvesti dovolj občutljiv mehanizem ekonomskega nadzora nad povzročitelji škode v okolju. Nekatere izkušnje v tržno razvitih državah kažejo, da so stroški neposrednega nadzora, standardizacije in prepovedi običajno večji (zaradi posebnosti onesnaževalcev in nujnega prilagajanja) od stroškov, če se nadzor in nagrajevanje zaradi zmanjšanja škode v okolju prepustita podjetjem.

Prednosti obdavčenja so predvsem (Vežjak, 1998, str. 129):

- zmanjšanje dragega in razmeroma neučinkovitega administrativnega nadzora nad onesnaževanjem;
- hitrejša prilagajanja podjetij novim strategijam zaradi dodatnega davka (stroškov);
- ohranjanje tržnih instrumentov in učinkovitejše konkurence med podjetji;
- povečanje sredstev državnega proračuna in njihova sistematična uporaba za odpravljanje škode, povzročene okolju.

Danes se v svetu uporablja na stotine okoljevarstvenih davkov – od davka zaradi onesnaževanja voda do davka zaradi onesnaževanja zraka.

Uporaba tržnih mehanizmov je najbolj razširjena v severni Evropi. Leta 1991 je Švedska kot prva država na svetu sprejela davčno reformo na področju varstva okolja. Davek na dohodek je zmanjšala za 1,65 milijarde dolarjev – 1,4 % vseh davčnih prihodkov – in uvedla davek na SO₂, leta 1995 pa še davek na CO₂ ter druge okoljevarstvene prispevke. Leto po uvedbi davka na SO₂ so se izpusti žvepla zmanjšali za 16 %. (Vežjak, 1998, str. 130).

3.3 Predpisi EU

Tako kot v EU kot v posameznih državah članicah sprejemajo vse strožje predpise o varstvu okolja.

V Rimsko pogodbo (1957), s katero je bila ustanovljena Evropska gospodarska skupnost, varstvo okolja še ni bilo zajeto. Zaradi vedno večjega onesnaževanja okolja se je zavest o okolju vedno bolj krepila. EU si je postavila za temeljni cilj prost pretok blaga, države članice pa so začele zaradi varstva ljudi za določeno blago oblikovati različne standarde. Tako je zahteva po prostem pretoku blaga posegla na področje varstva okolja. Za nujno dejavnost EU so bili tako sprva gospodarski razlogi. Šele s sprejemom Evropskega enotnega akta (EEA), ki je dopolnil ustanovitveno Rimsko pogodbo, je bilo varstvo okolja opredeljeno kot eden izmed ciljev EU.

V Beli knjigi, pripravi pridruženih držav srednje in vzhodne Evrope za povezovanje v notranji trg EU, so obrazloženi ključni ukrepi za posamezna področja notranjega trga in podani razlogi za zaporedje, po katerem naj bi se omenjene države lotile prilagajanja zakonodaje. Med drugim je namenjena pozornost tudi zakonodaji, ki zadeva okolje. V točki 3.10 je zapisano:

»Politika do okolja in notranji trg sta si v vzajemno pomoč. Namen sporazuma je doseganje znosne gospodarske rasti in visoka raven varstva okolja, istočasno pa predpisuje, da se morajo okoljevarstvene zahteve vgraditi v določbe in izvajanje politike na ostalih področjih. Integriran prijem, ki naj bi omogočal znosnejši socialni in gospodarski razvoj, ni le življenjskega pomena za okolje samo, temveč tudi za dolgoročno uspešnost notranjega trga« (Vezjak, 1998, str. 131–132).

3.4 Predpisi v Sloveniji

Slovenija je pridružena članica EU, za katero je med drugim značilna izrazita usmerjenost k varstvu okolja. Predvsem skandinavske države ter Nemčija in Nizozemska narekujejo celo svetovne razvojne težnje. Izsledki raziskav v Nemčiji kažejo, da si že približno tretjina podjetnikov v svojih strateških poslovnih odločitvah prizadeva za varstvo okolja bolj, kot to določajo že sicer strogi predpisi.

Za Slovenijo je trg EU zelo pomemben, kar zadeva predpise o okolju pa je verjetno med najzahtevnejšimi. Tako zaradi članstva v EU kot zaradi gospodarskih povezav je za slovensko gospodarstvo neizogibno, da se prilagodi okoljevarstvenim zahtevam evropskega trga.

Slovenski zakon o varstvu okolja sledi številnim rešitvam, ki jih vsebujejo nekateri splošnejši pravni akti EU, ali pa jih povzema. Gre za nekaj najpomembnejših priporočil in smernic, ki so podlaga za pravne rešitve v posameznih državah članicah EU.

To so predvsem (Vezjak, 1998, str. 132):

- priporočila o plačilu stroškov onesnaževalca,
- smernica o pravici do svobodnega dostopa do informacij o odnosu podjetja do okolja,

- smernica o presoji vplivov na okolje,
- uredba o označevanju proizvodov.

Zakon o varstvu okolja (1998):

- določa namen varstva okolja, način urejanja varstva okolja s predpisi, njegove cilje in odgovornost zanj;
- opredeljuje temeljna načela;
- določa izhodišča in pogoje za uporabo in izkoriščanje naravnih dobrin, njihovo razvrstitev in zavarovanje naravnih bogastev ter ureja vrste koncesij in pogoje zanje;
- opredeljuje republiške in obvezne območne javne službe za varstvo okolja;
- določa posebne okoljevarstvene ukrepe;
- ureja raziskovanje, programiranje in načrtovanje varstva okolja;
- ureja presojo ravnanja z okoljem ter sanacijske programe;
- določa pristojnosti in dolžnosti v zvezi s spremljanjem naravnih pojavov (monitoring naravnih pojavov), spremljanjem onesnaženosti okolja (emisijski monitoring) in spremljanjem onesnaževanja (emisijski monitoring), informacijskim sistemom za okolje ter poročanjem o stanju okolja;
- določa sistem financiranja varstva okolja in v tem okviru stroške obremenjevalca okolja (redne stroške, stroške odškodnin za razvrednotenje in nevarnost, stroške odprave posledic poškodb okolja, takse in povračila), okoljevarstveni davek, olajšave in spodbude, javne stroške v zvezi z okoljem, sklade za okolje in drugo.

Z vidika računovodstva ravnanja z okoljem in razkritij o tem v letnem poročilu sta pomembna 42. člen in 14. člen Zakona o varstvu okolja (1998):

42. člen Zakona o varstvu okolja (1998) govori o ekološkem knjigovodstvu:

Oseba, ki opravlja gospodarsko ali negospodarsko dejavnost, mora pri svojem delovanju voditi ekološko knjigovodstvo, ki vsebuje snovne in energetske bilance z vrsto in lastnostmi obremenjevanja okolja in mora posredovati podatke knjigovodstva na predpisan način.

Minister po predhodnem mnenju pristojnih ministrov predpiše dejavnost, obseg, vsebino in način vodenja knjigovodstva za posamezne vrste dejavnosti ter vsebino in način posredovanja podatkov ministrstvu.

V komentarju k temu členu je zapisano, da bo tako kot finančno knjigovodstvo tudi ekološko knjigovodstvo namenjeno notranjim in zunanjim uporabnikom informacij: na eni strani bo podjetju v pomoč pri obvladovanju snovnih in energetskih tokov v procesu proizvodnje, na drugi strani pa bo zagotavljalo precejšnjo prepoznavnost podjetja v razmerju do države.

14. člen Zakona o varstvu okolja (1998) pa govori o načelu javnosti:

Podatki o stanju in spremembah v okolju ter o postopkih in dejavnostih državnih organov, organov lokalnih skupnosti, izvajalcev javnih služb in nosilcev javnih pooblastil, ki se nanašajo na okolje, so javni.

Subjekti iz prejšnjega odstavka morajo obveščati javnost in dajati podatke zainteresiranim posameznikom in organizacijam, kot je predpisano, najpozneje v enem mesecu in za ceno, ki ne sme preseči materialnih stroškov posredovanih informacij.

Javnost podatkov o lastnem obremenjevanju okolja so dolžne ... zagotavljati vse osebe, ki pri opravljanju poslovne dejavnosti na kakršenkoli način ali v kakršnikoli obliki obremenjujejo okolje.

Za osebe zasebnega prava veljajo glede javnosti podatkov določila zakona o gospodarskih družbah. V petem poglavju tega zakona, ki govori o poslovni skrivnosti, je določilo, da se za poslovno skrivnost ne morejo določiti podatki, ki so po zakonu javni. Tako podjetja podatkov o lastnem obremenjevanju okolja ne smejo opredeliti kot poslovno skrivnost. V komentarju k 14. členu Zakona o varstvu okolja ZVO je tudi zapisano, da lahko javnost do teh podatkov pride prek zahteve, ki je podana ustrezni službi. Ta služba takšne podatke bodisi že ima bodisi jih je podjetje dolžno zagotoviti v tridesetih dneh.

3.5 Računovodstvo ravnanja z okoljem

Obstajata predvsem dva razloga zakaj naj bi se računovodstvo vključevalo v vprašanja okolja (Vezjak, 1998, str. 153–155):

- ❖ Vprašanja okolja so hkrati tudi poslovna vprašanja. Prek zakonodaje in sprememb na tržišču vplivajo na poslovanje na tistih področjih, ki neposredno zadevajo tudi računovodstvo: od stroškov oziroma postavk izkaza uspeha ter konkurenčnih prednosti in stroškovne uspešnosti do bolj zapletenih vprašanj v zvezi z vrednotenjem sredstev, možnih obveznosti in tveganj v zvezi z okoljem.
- ❖ Vprašanja okolja so pomembno zajeta tudi pri reviziji v vseh njenih pojavnih oblikah. Poleg vplivov okolja na zakonsko revizijo računovodskih izkazov se povečuje tudi povpraševanje po presoji ravnanja z okoljem. Presoje ravnanja z okoljem se pojavljajo predvsem v okviru sistemov ravnanja z okoljem (angl. environmental management systems, EMS).

Prav gotovo ni najprimerneje, da se podjetje začne odzivati na vprašanja okolja na splošno ali pa se odziva na vprašanja razmerja med poslovanjem in okoljem pri računovodstvu. Res pa je tudi, da brez tako imenovanega »bolj zelenega računovodstva« (»greener accounting«) mnogo spodbud v zvezi z varovanjem okolja preprosto ne bo zaživele.

Računovodstvo mora spoznati svojo odgovornost pri krizi okolja ter poiskati kreativne načine za prilagoditev računovodskih sistemov večji občutljivosti podjetja za okolje.

S človeškega, etičnega in strokovnega vidika je računovodja odgovoren javnosti, sem pa sodi tudi skrb za izboljšanje varstva okolja.

Sedanja kriza okolja je gotovo posledica odločitev, sprejetih zaradi ekonomskega uspeha ali učinkovitosti. Podlago za ugotovitev tega uspeha ali učinkovitosti pripravlja predvsem računovodstvo, ker pa pri tem ne upošteva ekologije, tudi ne vpliva na »ekonomske« odločitve. R. Gray meni, da nosi računovodstvo znatno odgovornost za vedno večjo opustošenost okolja (Bebbington, 2000, str. 22).

Tako imenovano »zeleno poročanje« je temeljna sprememba, s katero se danes soočajo računovodstva. Dokaz za to je tudi vrsta člankov o »zelenem poročanju« v strokovnih revijah ter dejavno vključevanje pomembnih strokovnih računovodskih organizacij pri financiranju raziskav in vztrajnih prizadevanj vodilnih mednarodnih revizijskih podjetij na tržišču presojanja ravnanja z okoljem.

Ta razvoj bo močno vplival na računovodsko funkcijo, predvsem zato, ker so podjetja mnenja, da so njihova letna poročila in njihovi računovodski izkazi bistveni pri posredovanju informacij o vprašanih okolja in vprašanih socialne dejavnosti.

Vloga računovodstva v sistemih ravnanja z okoljem

Vlogo računovodstva ravnanja z okoljem je treba preučevati v povezavi z ravnanjem z okoljem. Tako kot pri vsakem novem področju v okviru vodenja so tudi pri ravnanju z okoljem opredelitve različne. R. Gray meni, da ravnanje z okoljem zajema vrsto odzivov podjetij na vprašanja okolja pri pregledu svojega okoljevarstvenega položaja, razvijanju in izvajanje usmeritev in strategij za izboljšanje tega položaja ter spreminjanju sistemov vodenja, da se zagotovi nenehno izboljševanje in učinkovito vodenje (Bebbington, 2000, str. 23).

Dodatno poročilo lahko opisuje različne vplive na okolje glede na uporabljene vire, izpuste, odpadke, energijo, proizvode, transport, embalažo, zdravstveno varstvo in varstvo pri delu, strupene snovi, biosfero in podobno.

Računovodstvo ravnanja z okoljem obsega vsa področja računovodstva, na katera lahko vpliva odziv podjetja na vprašanje okolja.

Razkritja o ravnanju z okoljem

Podjetja v zasebni lasti se najpogosteje srečujejo z več vrstami razkritij družbene dejavnosti. Pomembna skupina razkritij družbene dejavnosti so razkritja o ravnanju z okoljem (Horvat, 2000, str. 128).

Nekatera tuja podjetja dodajajo k običajnim letnim poročilom še poročila, ki pojasnjujejo socialno in ekološko problematiko podjetja, kot je, denimo, ekološka bilanca.

Zgled ekološke bilance podajam v Tabeli 2. Bilanca je oblikovana na določen dan poslovanja. Njena oblika je povsem enaka, kot jo ima bilanca stanja, le da se v tem primeru postavke nanašajo na ekološko tematiko.

Tabela 2: Ekološka bilanca stanja na dan ... 199...

Aktiva: Sredstva	Pasiva: Obveznosti do virov sredstev
1. STALNA SREDSTVA ZA EKOLOŠKE POTREBE	1. KAPITAL ZA EKOLOŠKE POTREBE
1.1 Neopredmetena sredstva: materialne pravice, ustanovna vlaganja, patenti, stroški izobraževanja in ostalo	1.1 Osnovni kapital
1.1 Opredmetena sredstva: naravna bogastva, delovna sredstva	1.2 Rezerve
1.2 Dolgoročne finančne naložbe: dolgoročna vlaganja in posojila	1.3 Dobiček iz varovanja okolja
	1.4 Izguba iz varovanja okolja
2. GIBLJIVA SREDSTVA ZA EKOLOŠKE POTREBE	2. DOLGOROČNE REZERVACIJE
	2.1 Rezervacije za ekološke potrebe
2.1 Zaloge: material, nedokončana proizvodnja, gotovi izdelki in blago v zalogi	1. DOLGOROČNE BVEZNOSTI
	3.1 Financiranje ekoloških potreb
2.2 Terjatve iz poslovnih razmerij: predplačila, terjatve do kupcev	4. KRATKOROČNE OBVEZNOSTI
2.3 Terjatve iz kratkoročnih finančnih naložb: dana kratkoročna posojila in podobno	4.1 Financiranje ekoloških potreb, kratkoročne obveznosti iz poslovanja, kratkoročne finančne obveznosti, druge kratkoročne obveznosti
2.4 Druge kratkoročne terjatve: terjatve do zaposlenih in podobno	
2.5 Aktivne časovne razmejitve	5. PASIVNE ČASOVNE RAZMEJITVE
	5.1 Razmejitve za ekološke potrebe

Vir: Horvat, 2000, str.129.

Večina prostovoljnih pobud za poročanje o ravnanju z okoljem izhaja iz pritiskov različnih skupin, ki jih delovanje podjetij neposredno prizadeva. Te skupine so delničarji, banke, lokalne skupnosti, stranke podjetja, zaposleni in poslovni analitiki.

Investitorji na primer želijo poznati tako načrtovane izdatke v zvezi z dolgoročnimi sredstvi, ki se nanašajo na okolje, kot tudi dejanske ali možne obveznosti do okolja ter

njihov vpliv na finančno poslovanje in razvojne možnosti. Lokalne skupnosti želijo poznati vpliv poslovanja podjetja na okolje in načrte podjetja za izboljšanje stanja, če jih seveda ima. Posamezne stranke zahtevajo informacije o vplivih proizvodov, ki jih kupujejo, na okolje, stranke (podjetja) pa bodo iskale pri svojih dobaviteljnih dokaze o skrbi za varstvo okolja. Zaposleni želijo zagotovilo, da je podjetje, v katerem so zaposleni, na tem področju ozaveščeno. Nekateri poslovni analitiki bodo želeli odkriti, katera podjetja so pri tem vodilna ter bodo spremljali spremembe v standardih in tovrstnem delovanju podjetij.

Podjetja, ki ne poročajo o ravnanju z okoljem, bodo občutila vedno večji pritisk konkurentov, ki o tem poročajo. Na tej stopnji je lahko sestavljanje poročila o ravnanju z okoljem tržna prednost, saj podjetje v njem predstavlja svojo sposobnost za hitro in učinkovito urejanje novih vprašanj in področij. V bližnji prihodnosti bo postalo poročanje o ravnanju z okoljem nujno potrebno, posebej za velika podjetja.

V velikih podjetjih naj bi se prav vsaka poslovna funkcija ukvarjala z okoljem oziroma okoljevarstvenimi problemi in tako vsaka posebej prispevala k tržni prednosti celotnega podjetja. V Tabeli 3 navajam primere okoljevarstvenih problemov, ki zadevajo posamezno funkcijo.

Tabela 3: Primeri okoljevarstvenih problemov in izzivi za poslovne funkcije

FUNKCIJA	PRIMER
Človeški viri	Varstvo pri delu
Trženje	»Zeleni« proizvodi
Finance	Zahteve in pričakovanja osveščenih investitorjev
Raziskave in razvoj ter proizvodnja	Zmanjšanje odpadkov in energije, zmanjšanje uporabljenih virov, primerno oblikovanje proizvodnega procesa
Transport	Alternativni energetske viri, zmanjševanje obsega prevozov

Vir: Jaklič, 2005, str. 294.

3.6 Motivi za razkrivanje podatkov v letnih poročilih

Podjetje naj bi prostovoljno razkrivalo podatke v zvezi z družbeno odgovornostjo, da bi:

- povečalo svoj ugled;
- upravičilo trenutne dejavnosti;
- odvrnilo pozornost z drugih področij;
- prehitelo zakonodajo.

Nekatera podjetja so mnenja, da je prednost, če razvijejo poročanje, preden bo predpisano, saj imajo tako čas postaviti potrebni informacijski sistem in izpopolniti strokovno znanje, potrebno na novem področju poročanja.

Koristi poročanja so lahko: ugoden vpliv informacij na ceno delnic; učinek zmanjšanja kateregakoli zaznanega tveganja kot posledico informacij; povečanje ugleda podjetja, njegove konkurenčne prednosti in podobno.

Stroški so tako neposredni kot posredni. Neposredni stroški se nanašajo predvsem na zbiranje podatkov in njihovo obdelovanje ter na stroške spremljajočih presoj. Poleg stroškov so tudi drugi vzroki za to, da se podjetja ne odločajo za prostovoljna razkritja, med drugim to, da jih uporabniki informacij ne potrebujejo oziroma ne zahtevajo, da ni tovrstnih zakonskih predpisov in podobno.

4 POROČANJA O DRUŽBENI ODGOVORNOSTI V IZBRANIH PODJETJIH

4.1 Petrol, d. d.

Petrol je vodilna slovenska energetska družba, ki Sloveniji zagotavlja strateško oskrbo z naftnimi proizvodi in drugimi energenti. Primarno področje poslovanja Skupine Petrol je opravljanje naftno-trgovske dejavnosti, njena osrednja konkurenčna prednost pa je sodobna in razvejana mreža 343 bencinskih servisov v Sloveniji ter zunaj nje. V letu 2004 je skupina prodala dva milijona ton naftnih proizvodov in za 41 milijard tolarjev blaga za široko potrošnjo.

Skupaj z zaposlenimi na franšiznih bencinskih servisih je bilo konec leta 2004 v Skupini Petrol 2848 zaposlenih. S 352 milijardami tolarjev čistih prihodkov od prodaje, 8,2 milijarde celotnega poslovnega izida oziroma skoraj 7 milijardami tolarjev čistega poslovnega izida ter 183 milijardami tolarjev bilančne vsote se uvršča med največje gospodarske subjekte v Sloveniji.

V letnem poročilu za leto 2004 je le nekaj napisanega o družbeni odgovornosti, in sicer je družbena odgovornost zajeta v poglavju Standardi poslovanja. V poročilu je zapisano, da se Skupina Petrol zaveda, da podpora okolja, v katerem deluje, pomembno vpliva na njeno poslovanje in razvoj. Širši družbeni skupnosti zato že vrsto let pomaga k bolj razgibanemu življenjskemu slogu in k višji kakovosti življenja nasploh. Svojo odgovorno družbeno držo dokazuje zlasti s podporo številnih športnih, kulturnih, humanitarnih in okoljevarstvenih projektov.

V letu 2004 je bil največji delež pokroviteljskih in donatorskih sredstev namenjen vrhunskemu športu – plavanju, nogometu, nordijskim disciplinam, hokeju, pa tudi razvoju avtomobilizma in uveljavljanju kartinga. Pri tem velja posebej izpostaviti serijo tekmovanj

v kartingu za pridobitev naziva »Petrolova zvezda hitrosti«, prek katere je Skupina Petrol v letu 2004 skrbela za popularizacijo amaterskega kartinga. Hkrati si je Petrol zagotovil tudi mesto pokrovitelja novega nacionalnega nogometnega stadiona v Celju, ki se od leta 2004 do leta 2008 zato imenuje Arena Petrol.

Na področju kulture je Skupina Petrol v letu 2004 nadaljevala sodelovanje s Slovenskim narodnim gledališčem Drama v Ljubljani in Slovensko matico. Obvladujoča družba je že štirinajstič zapored organizirala likovni natečaj »Otroci odraslim«, hkrati pa je v letu 2004 prevzela tudi mesto generalnega pokrovitelja filmske distribucije Cankarjevega doma.

Med okoljevarstvenimi projekti je imel tudi v letu 2004 najpomembnejše mesto projekt »Ohranimo bisere slovenskega morja«, prek katerega Petrol skupaj z Ministrstvom za okolje in prostor RS spodbuja poznavanje želve *Caretta caretta* ter njenega pomena za biološko pestrost našega morja.

Skupaj z Ministrstvom za okolje in prostor RS pa je Petrol v letu 2004 sodeloval tudi pri gradnji družinske hiše, ki je bila namenjena družini, prizadeti ob potresu v Posočju.

V poglavju Standardi poslovanja je nekaj napisanega tudi o spoštovanju naravnega okolja ter visoki ravni poslovne in tehnične standardizacije.

V osrednjem delu je letno poročilo oblikovano tako, da je vsaki interesni skupini posvečeno posebno poglavje. Poročilo je torej, gledano z vidika poročanja o družbeni odgovornosti, zelo dobro oblikovano in obsežno.

4.2 Poslovni sistem Mercator, d. d.

Skupino Mercator sestavljajo trgovske in netrgovske družbe v industrijski, gostinski in storitveni dejavnosti. Družba Poslovni sistem Mercator, d. d., je obvladujoča družba skupine povezanih podjetij (Skupine Mercator). Najpomembnejša in najboljšežnejša dejavnost Skupine Mercator je trgovina na debelo in na drobno z izdelki široke porabe. Značilnost trgovske dejavnosti Skupine Mercator je široka razvejanost prodajne mreže s številnimi prodajnimi formati, ki zajemajo nakupovalne centre, hipermarkete, supermarkete, blagovnice, samopostrežne in specializirane prodajalne.

V okviru trgovskega dela Skupine Mercator posluje tudi družba, ki je specializirana za prodajo tekstila, to je Mercator – Modna hiša, d. o. o. Od leta 2001 posluje kot specializirana tekstilna veriga, v kateri potekata dejavnost maloprodaje in veleprodaje s tekstilnim blagom v Sloveniji.

Skupino Mercator poleg trgovskih družb sestavljajo tudi netrgovske družbe, ki opravljajo dejavnosti proizvodnje, hotelirstva in storitev.

Tako kot pri letnem poročilu Skupine Petrol, je tudi v letnem poročilu Skupine Mercator za leto 2004 opaziti skrbno poročanje o družbeni odgovornosti.

Že v uvodnem delu letnega poročila, kjer so opisani pomembnejši dogodki v letu 2004, sem zasledila osredotočenje na družbeno odgovornost oziroma osredotočenje na interesne skupine:

- dobavitelji:

Na 5. trženjskih dnevih so se srečali z več kot 400 predstavniki največjih dobaviteljev iz Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Srbije in Črne gore. Srečanje je potekalo v duhu vstopa Slovenije v Evropsko unijo ter novih izzivov in priložnosti za proizvajalce in trgovce na novem globalnem trgu.

- kupci:

Poleg običajne komunikacije s kupci so ob praznovanju 55-letnice obstoja Mercatorja zanje pripravili dodatne pospeševalnoprodatne dejavnosti; med posebno udarne spada občasni 10-odstotni popust v vseh Mercatorjevih prodajalnah. Povečali so tudi število izdelkov v projektu trgovske znamke, vse to je odsevalo v visoki stopnji zadovoljstva kupcev.

- delničarji:

V letu 2004 je Mercatorjeva delnica preseгла vrednost 40.000 SIT. Mercatorjevim delničarjem so bile izplačane dividende v višini 500 SIT bruto na delnico.

- zaposleni:

V Mercatorju je zaposlenih več kot 15.000 ljudi. Visoko stopnjo zadovoljstva in pripadnosti Mercatorju dokazujejo raziskave o zadovoljstvu zaposlenih in odlična udeležba na dveh osrednjih dogodkih, na Mercatoriadi in na prednovoletnem Žuru vseh Žurov.

- skupnost:

V letu 2004 so izvedli več humanitarnih akcij:

- Hiša zavetja – Zvezi prijateljev mladine Slovenije so podarili Hišo zavetja za varstvo in zaščito ogroženih otrok in mladostnikov.
- Vsi so bili otroci – v sodelovanju s podjetjem Pejo Trading, d. o. o., so omogočili počitnice 300 otrokom iz vse Slovenije.
- Mamotom – Slovenskemu združenju za boj proti raku dojk so darovali sredstva za nakup sodobne naprave za natančnejše diagnosticiranje in zgodnejše odkrivanje raka na dojkah.

Poročanje o družbeni odgovornosti je v nadaljevanju letnega poročila obsežno čutiti v poročilu predsednika uprave, ki se prav tako kot uvodni del, naslanja na vse interesne skupine.

Poročilo predsednika uprave je usmerjeno k zadovoljnemu kupcu. Središče njihovega delovanja je zadovoljen kupec, ki je največje bogastvo vsakega trgovca. Vsak mesec imajo v svojih trgovinah že 12 milijonov nakupov. Zadovoljstvo kupcev potrjujejo raziskave, ki jih izvajajo dvakrat na leto, predvsem pa zelo visoka stopnja njihove zvestobe.

Prav tako poročilo predsednika uprave ne pozabi omeniti lojalnih zaposlenih. O zaposlenih zapiše, da brez zadovoljnih in lojalnih zaposlenih podjetje ne more biti uspešno, saj so le zadovoljni zaposleni lahko prijazni do kupca. Korporacijska kultura Mercatorja temelji na znanju, sodelovanju in zaupanju. Zaposleni z vseh trgov, na katerih deluje Mercator, se vsako leto srečajo na tradicionalni Mercatoriadi – lani so se zbrali na Bledu, kamor so povabili tudi svoje družinske člane ... Zavedajo se, kako pomembna sta odprta komunikacija in osebni stik z zaposlenimi. Zato so tudi v preteklem letu z veseljem prisluhnili zaposlenim na svojih dnevih odprtih vrat, ki so vsak prvi torek v mesecu.

Poročilo se nanaša tudi na dobavitelje. V Mercatorju verjamejo v kakovost domače proizvodnje. S spodbujanjem slovenske proizvodnje in proizvodnje na drugih trgih, kjer poslujejo, krepijo strateška partnerstva z domačimi proizvajalci. Na policah dajejo prednost izdelkom slovenskih, hrvaških, bosanskih in srbskih proizvajalcev, ki jih dopolnjujejo z izdelki najboljših svetovnih proizvajalcev. Da bi omogočili kupcem čim več ugodnosti pri nakupovanju, krepijo partnerstva tudi v storitvah. Ob koncu leta 2004 so z družbo Petrol podpisali pogodbo o poslovnem sodelovanju, s katero bodo dosedanje sodelovanje zaokrožili v trgovini, pri gradnji bencinskih servisov in pri uporabi plačilnih kartic, kar bo prineslo največ ugodnosti kupcem.

Poročilo predsednika uprave se nanaša tudi na lokalno skupnost oziroma okolje. Na vseh trgih, kjer delujejo, želijo biti vpeti v lokalno okolje, kar jim tudi uspeva. Darujejo tistim, ki so pomoči najbolj potrebni. S tem izkazujejo skrb do soljudi, predvsem pa družbeno odgovorno vlogo v širšem smislu. Njihova osrednja humanitarna akcija v letu 2004, ki je tudi največja do sedaj, saj so zanjo namenili več kot 100 milijonov tolarjev in k sodelovanju pritegnili svoje partnerje, je bila posvečena ogroženim otrokom in mladostnikom, ki bodo v Hiši zavetja lahko zaživel brezskrbno ter varno otroštvo in mladost.

Nenazadnje pa se poročilo predsednika uprave nanaša tudi na delničarje oziroma lastnike. Uspehov družbe so brez dvoma lahko zelo veseli tudi lastniki. Vrednost Mercatorjeve delnice je v letu 2004 presegla vrednost 40.000 tolarjev. Z uspešnim in stabilnim poslovanjem ter rastjo Skupine Mercator povečujejo vrednost premoženja delničarjev in tako izpolnjujejo njihova temeljna pričakovanja. Obžalujejo pa, da so – izključno zaradi

sprememb davčne zakonodaje, ki so začele veljati leta 2005 in predvidevajo visoko obdavčitev kapitalskih dobičkov – vsi člani uprave prodali Mercatorjeve delnice.

Če v grobem pogledam celotno letno poročilo Skupine Mercator za leto 2004, je v bistvu celotno poročilo nek skupek poročanja o družbeni odgovornosti, in, po mojem mnenju, si Mercator, glede na druga podjetja, katerih letna poročila sem primerjala, brez dodatnega premisleka, zasluži pohvalo glede družbenega poročanja v letnih poročilih.

Verjetno ni treba posebej poudarjati, da v nadaljevanju letnega poročila sledijo poglavja, ki je vsako posebej namenjeno posameznim interesnim skupinam. Ta poglavja vsebujejo dokaze o resničnosti izjav v uvodnih delih.

Letno poročilo tako vsebuje različne grafikone, ki služijo kot dokazi o resničnosti izjavah: raziskava o zadovoljstvu kupcev, rast imetnikov in ustvarjenega prometa s kartico Mercator Pika na slovenskem trgu, število imetnikov kartice Mercator Pika in delež nakupov v skupnem prometu na novih trgih v letu 2004, rast števila izdelkov in deleža prodaje izdelkov trgovske znamke Mercator v skupni prodaji izdelkov v Sloveniji, število izdelkov in delež prodaje izdelkov trgovske znamke Mercator v skupni prodaji na novih trgih v letu 2004, delež zaposlenih po izobrazbenih skupinah v Skupini Mercator, delež zaposlenih po izobrazbenih skupinah, povprečne ocene zadovoljstva zaposlenih po vsebinskih sklopih, lastniška struktura družbe Poslovni sistem Mercator, d. d., gibanje enotnega tečaja delnice Mercatorja v letu 2004 v primerjavi z gibanjem indeksa SBI 20, zadovoljstvo zaposlenih z internim komuniciranjem v Mercatorju.

4.3 Istrabenz, d. d.

Osrednja dejavnost krovne holdinške družbe Istrabenz, d. d., je upravljanje naložb. Oblikuje se kot strateški holding in aktivno razvija naložbe v divizijah Skupine Istrabenz. Skupina Istrabenz združuje dejavnosti v naslednjih stebrih: Energetika, Turizem, Naložbe in Prehrana. V letu 2004 se je s prevzemom dveh družb okrepila divizija Energetika. Z oblikovanjem enotne upravljaljske, kapitalske in organizacijske strukture so nadaljevali konsolidacijo in zagon divizije Turizem.

Medtem ko so stebri Energetika, Turizem in Prehrana enoviti in osredotočeni na razvoj svoje gospodarske dejavnosti, je steber Naložbe bolj razslojen. Naložbam v ključnih dejavnostih Skupine Istrabenz ponuja ravnovesje s svojo razpršeno strukturo, v kateri združuje inovativne naložbene projekte v začetni razvojni fazi in portfeljske finančne naložbe.

Ko sem začela prebirati letno poročilo Skupine Istrabenz za leto 2004, sem bila že skoraj zgrožena nad (ne)poročanjem o družbeni odgovornosti, pa sem proti koncu naletela na prijetno presenečenje. Tam je namreč oblikovano samostojno poročilo, in sicer Poročilo o korporativnem trajnostnem razvoju, ki vsebuje naslednja poglavja:

- Trajnostni razvoj v Skupini Istrabenz

V tem poglavju je zapisano, da se trajnostni razvoj in družbena odgovornost podjetij uveljavljata v poslovnem svetu kot predpogoja za dolgoročno uspešno poslovanje in razvoj tako družb kot okolja, v katerem delujejo. Tudi družbe v Skupini Istrabenz sledijo smernicam, ki dolgoročno vodijo v ravnovesje ekonomskega, družbenega in naravnega okolja.

- Družba

To poglavje zajema več področij, od športa, kulture in izobraževanja, prek zdravstva, socialnih in humanitarnih projektov do področja lokalne skupnosti.

Družbe v Skupini Istrabenz vsako leto vložijo del svojih sredstev v okolje, tako da jih namenijo pokroviteljstvu in donatorstvu. S tem želijo pripomoči k ustvarjanju ravnovesja v družbi in k razvoju okolja, v katerem delujejo.

Pokroviteljska politika Skupine Istrabenz predvideva vlaganja sredstev tako v lokalno kot v nacionalno in mednarodno okolje. Količina in način razporeditve sredstev se po dejavnostih in družbah razlikujeta glede na naravo dejavnosti in način poslovanja. Družbe, ki bolj dejavno posegajo v lokalno okolje, več vlagajo v lokalno skupnost, tiste, ki imajo poslovanje razširjeno na vso državo ali prek njenih meja, pa več sredstev namenijo nacionalnim projektom ali tujim projektom.

V letu 2004 so članice Skupine Istrabenz vložile v pokroviteljstva in donatorstva skupno 272 milijonov tolarjev, kar je približno toliko kot leto prej.

Skupina Istrabenz je tako podprla več projektov, med njimi evropsko rokometno prvenstvo, ki se je odvijalo v Sloveniji v začetku leta, projekt Giro d'Italia in finančno pomagala nekaterim klubom, med katerimi velja izpostaviti Rokometni klub Pivovarna Laško iz Celja, ki je postal evropski prvak.

V letu 2004 so v holdinški družbi Istrabenz podprli kar nekaj projektov na področju kulture in jim namenili skoraj tretjino vseh sredstev. Nadaljevali so sodelovanje s koprskim gledališčem in podprli filmski festival Otok Izola.

Članice Istrabenz so se zelo hitro in v velikem številu odzvale na največjo svetovno humanitarno katastrofo v JV Aziji in se konec leta 2004 vključile v zbiranje sredstev za žrtve cunamija.

V letu 2004 so se vse družbe dejavno vključevale v projekte z lokalnimi skupnostmi in jim namenile precejšen del svojega časa in denarja. Tako je na primer holdinška družba Istrabenz na obalnem območju vložila skoraj polovico vseh pokroviteljskih in donatorskih sredstev minulega leta. Pogosto so dejavnosti vezane na specifične dejavnosti posameznih

družb. Tako skupni projekti v Plinarni Maribor obsegajo celotno območje koncesije za distribucijo zemeljskega plina v Mestni občini Maribor in Občini Ruše, kjer zagotavljajo zanesljivo in varno oskrbo z zemeljskim plinom in širijo plinovodno omrežje. Družba Istrabenz energetski sistemi v Občini Šempeter - Vrtojba izvaja projekt zagotavljanja učinkovite uporabe energije, s čimer predvidevajo desetodstotni prihranek, v Občini Ajdovščina pa projekt toplotne oskrbe športnega centra.

- Ljudje

V tem poglavju so zajeti varnost in varovanje zdravja, skrb za zaposlene na delovnem mestu, razvoj in izobraževanje kadrov, zagotavljanje enakopravnosti itd.

Kakovostno upravljanje s človeškimi viri, ki temelji na zaposlovanju najboljših kadrov, zagotavljanju pogojev za uresničevanje vseh potencialov zaposlenih ter njihovem osebnem in profesionalnem razvoju, je v središču razvojne politike Skupine Istrabenz, zato mu v vseh podjetjih namenjajo veliko pozornosti. Je zagotovilo za stabilnost, zaupanje in blaginjo tako zaposlenih kot tudi družbenega okolja, v katerem družbe poslujejo.

Zaposlenim v vseh družbah Skupine Istrabenz zagotavljajo zdravo in varno okolje, kar uresničujejo z upoštevanjem navodil strokovnjakov s področja varnosti in zdravja pri delu, požarne varnosti, zdravnikov specialistov medicine dela in strokovnjakov na področju varnostnega svetovanja.

V Skupini Istrabenz je družba Istrabenz plini kot prva na energetskega področju v Sloveniji prejela certifikat sistema varnosti in zdravja pri delu OHSAS 18001.

Inštitut za varstvo pri delu Maribor opravlja periodične preiskave delovnega okolja Plinarne Maribor na lokaciji Melje in Bohova.

V holdinški družbi Istrabenz so sodobno prenovili delovne prostore, ki so glede na večje število zaposlenih, bolj funkcionalni. Prostori so večji, svetlejši in omogočajo fleksibilnejše timsko delo.

- Ekologija

V tem poglavju najdemo informacije o okoljskih dejavnostih, o varčevanju z naravnimi viri, o ravnanju z odpadki ...

Okoljske strategije podjetij v Skupini Istrabenz so vključene v poslovne strategije družb, družbe pa okoljske predpise izpolnjujejo v celoti, pogosto tudi predčasno in nad predpisanimi standardi. Vse so zavezane k zagotavljanju nadzora nad vplivi na okolje, zmanjševanju vplivov na okolje, izpolnjevanju okoljskih predpisov, vzpostavljanju lastnih standardov ravnanja z okoljem in sodelovanju z javnostmi znotraj družbe in zunaj nje.

Večina družb na področjih energetike in turizma ima lastne standarde ravnanja z okoljem. Družbe v plinski dejavnosti imajo vzpostavljen sistem ravnanja z okoljem ISO 14001. Na področju turizma je ravnanje z odpadki predmet standardov kakovosti v gostinski dejavnosti HACCP.

Na področju varovanja okolja so v letu 2004 zabeležili več pomembnih dosežkov. Istrabenz plini so pridobili okoljski certifikat ISO 14001, Postojnska jama, turizem pa je verificirala standard HACCP. Dokaz izpolnjevanja visokih standardov ravnanja z okoljem je tudi že četrtrič zapored podeljena Modra zastava v Marini Koper.

Družbe iz Skupine vse bolj iščejo svoje poslovne priložnosti na področju okolju prijaznih izdelkov in storitev, ki zahtevnim kupcem omogočajo okoljsko izbiro. Že uveljavljenim produktom, povezanim z varovanjem okolja, kot sta zemeljski plin in utekočinjen naftni plin, ter storitvam na področju zaščite in zamrzovanja, so letos dodali še več novih. Med njimi so ponudba eko&bio-hrane v Grand Hotelu Palace, storitev KALDNES za čistilne naprave s področja tehničnih plinov, blagovna znamka družbe Istrabenz energetski sistemi »Forest« za kuriva iz naravnega lesa, proizvodnja lesnih peletov, proizvodnja električne energije na osnovi obnovljivih virov in pogodbeno financiranje učinkovite rabe energije za javni sektor.

V letu 2004 so izvedli dve pomembni ekološki investiciji. Izdelali so plato za pranje pri vzdrževanju opreme in vgradili vakuumski nadzor tesnjenja podnic v rezervoarjih R 10 in R 11.

V Hotelih Morje je bil izdelan načrt čiščenja za sobni in kuhinjski del, bazenski kompleks in masažni center Wai-thai, v Hotelih Palace pa za Grand Hotel Palace. Načrt zajema načine čiščenja posameznih prostorov in določa čistila (tudi njihovo doziranje), ki morajo imeti ustrezne certifikate in biti v skladu z evropskim ekološkim standardom.

Emisije snovi v zrak so znatno zmanjšali v Plinarni Maribor s prenovo kotlovnice in sistema ogrevanja in v Hotelih Morje z namestitvijo novega kotla za ogrevanje vode in nadzornega sistema. Redno potekajo meritve vsebnosti izpušnih plinov in vzdrževanje kurilnih naprav.

V Skupini Istrabenz poudarjajo tesno sodelovanje z lokalno skupnostjo ter s strokovnimi in pooblaščenimi institucijami na področju zaščite in varnosti. Varnostno poročilo so predstavili predstavnikom KS Bertoki-Prade, Upravi RS za zaščito in reševanje iz Kopra, službi za varovanja v Luki Koper in gasilcem. Z Mestno občino Koper so začeli sodelovati pri projektu Koper – zdravo mesto, z OŠ Elvire Vatovec Prade pa bodo pripravili skupni projekt v okviru »dneva Zemlje«.

4.4 Luka Koper, d. d.

Luka Koper, pristaniški in logistični sistem, d. d., v svojem letnem poročilu za leto 2004 bolj na splošno predstavlja svojo družbeno odgovornost. Družbena odgovornost je na kratko omenjena le v poglavju, ki vsebuje Poročilo o trajnostnem razvoju. Tako so v tem poročilu zapisani projekti, v katere se je Luka Koper v zadnjem letu vključevala:

- Sofinancirali so izgradnjo balinarske dvorane v Kopru, ki jo bo za obdobje tridesetih let upravljalo Športno društvo Luka Koper.
- Prispevali so pomemben delež sredstev za obnovo in preureditev cerkvice sv. Jakoba v Kopru, kulturnega spomenika, kjer je dobil nove vadbene prostore koprski Pihalni orkester.
- Finančno so podprli najrazličnejše športne, kulturne in izobraževalne dejavnosti v regiji in sredstva namenili tudi lokalnim krajevnim skupnostim Hrvatini, Škofije in Ankaran.

Posebno poglavje pa zavzema Okoljsko poročilo, ki je bolj podrobno. V letu 2004 so uresničili naslednje okoljske cilje:

- Emisije prahu v okolico pod zakonsko določenimi mejami.
- Emisije hrupa v okolico ostajajo na obstoječi ravni.
- Vlagajo v izboljšave, ki zagotavljajo skladnost videza pristanišča z videzom okolice.
- Zmanjšujejo delež mešanih odpadkov in redno nadzorujejo njihovo odlaganje.
- Spremljajo mnenje javnosti o vplivu svojih dejavnosti na okolje.

V grobem se naslanjajo tudi na posamezno interesno skupino:

- Kupci:

Anketa o zadovoljstvu kupcev iz leta 2004 je dala spodbudne rezultate, ki potrjujejo skladnost storitev družbe s pričakovanji in željami strank. Izmerjeno je izboljšanje mnenj odjemalcev v letu 2004 na vseh področjih.

Pomemben kazalnik kakovosti storitev je iz leta v leto manjše število reklamacij odjemalcev.

- Dobavitelji:

Z dobavitelji razvijajo partnerske odnose in sodelujejo s sposobnimi in finančno stabilnimi dobavitelji, ki vzdržujejo visoko raven kakovosti svojih proizvodov in storitev. Še posebej se posvečajo dobaviteljem, ki so bistvenega pomena za pristaniške in z njimi povezane dejavnosti.

Tudi v letu 2004 so opravili ocenjevanje dobaviteljev. V povprečju so bile ocene višje, kar pomeni, da se je njihova kakovost na splošno zvišala. Na to kažejo višje vrednosti kazalnikov, kot so roki, cena in število reklamacij.

- Zaposleni:
 - izobrazbena struktura zaposlenih je iz leta v leto boljša;
 - zaposlovanje invalidov;
 - enakopraven odnos do zaposlenih (ženske in druge zaščitene skupine so obravnavane enakopravno; leta 2004 je bilo v Luki Koper, d. d., zaposlenih v povprečju 94 žensk, to je 14,6 odstotka zaposlenih. Ob koncu leta so imeli na višjih vodstvenih mestih 4 ženske, kar je četrtnina vseh zaposlenih na teh mestih, ena ženska pa je članica štiričlanskega vodilnega tima.)
 - razvoj kadrov; izobraževanje in kariera (Z usposabljanjem, izobraževanjem, pridobivanjem delovnih izkušenj, spretnosti in motiviranjem zaposlenih zagotavljajo ustrezno strukturo in kakovost kadrov. Vsak zaposleni ima svoj individualni razvojni načrt in je vključen v razvojne dejavnosti.)
 - spremljanje in nagrajevanje delovne uspešnosti;
 - reševanje stanovanjske in socialne problematike (Že vrsto let sodelujejo pri reševanju stanovanjske problematike zaposlenih, zato večinoma živijo v urejenih življenjskih razmerah. V letu 2004 so z dodelitvijo stanovanjskega posojila pomagali 9 zaposlenim, dvema več kot leto prej.)

Oktober so izvedli letno anketiranje o zadovoljstvu zaposlenih in ocenjevanje vodij ter prvič tudi ocenjevanje dela in sodelovanja strokovnih služb.

Rezultati ankete potrjujejo uspešnost izvedenih dejavnosti na vseh področjih upravljanja s kadri, saj se splošna stopnja zadovoljstva zaposlenih iz leta v leto vztrajno povečuje.

V primerjavi s predhodnimi omenjenimi podjetji, sem pri Luki Koper opazila bistveno spremembo v poročanju. Z odločnostjo lahko rečem, da bodo morali v Luki Koper še veliko delati na kakovosti dobrega poročanja o družbeni odgovornosti.

4.5 Terme Čatež, d. d.

Družba opravlja različne dejavnosti: hotelirsko, gostinsko, zdraviliško, trgovsko, športno, rekreativno in druge. V šestih hotelih s 1200 posteljami (Terme, Toplice, Zdravilišče, Mokrice, Žusterna, Koper) in drugih nastanitvenih objektih (400 apartmajev in 450 mest za kampiranje) v Čatežu, na Mokricah in v Koprju imajo Terme Čatež danes več kot 240 različnih produktov za zagotavljanje zdravja, poslovnih srečanj, sprostitve, športnih in drugih užitkov. Celoten kompleks predstavlja eno od najbolj pestrih turističnih destinacij v Evropi glede na raznolikost ponujenih produktov in posameznih storitev, ki jih neprestano prilagajajo sodobnim trendom, željam in zahtevam turistov.

Tako kot Luka Koper se tudi letno poročilo Term Čatež ne more ravno pohvaliti z dobrim poročanjem o svoji družbeni odgovornosti. V poslovnem poročilu sem opazila le en odstavek, ki govori o odgovornosti do okolja:

V poročilu piše, da je v njihovi dejavnosti odgovornost do okolja izjemno pomembna. Odgovoren in spoštljiv odnos vsakega zaposlenega do okolja predstavlja njihovo prednost. Glede na dejstvo, da ima družba urejeno področje prečiščevanja odpadnih voda, imajo na tem področju pomembno konkurenčno prednost.

Pomoč družbeno potrebnim dejavnostim rešujejo s pokroviteljstvom in donatorstvom. Na ta način omogočajo preživetje določenim kulturnim in športnim zanesenjakom in dejavnostim. Prispevki pa namenjajo tudi izvajanju določenih kulturnih in športnih dogodkov.

Poročilo Term Čatež ni prepričljivo in izčrpno poročilo o odgovornosti do okolja. Kot je razvidno iz zgornjih odstavkov, lahko mirno povzamem, da je ta odstavek v poročilo vstavljen kar tako, saj ne pove nič določenega, temveč le podaja nekaj misli podjetja. Iz odstavka ne izvemo, katerim kulturnim in športnim dogodkom so bili prispevki namenjeni (napisano je namreč, da so bili prispevki namenjeni izvajanju »določenih« kulturnih in športnih dogodkov).

Nekaj malega je v letnem poročilu še glede zaposlenih, delničarjev in dobaviteljev, vendar je poročilo pri tem prav tako bolj ohlapno in vse prej kot dobro poročanje o družbeni odgovornosti.

4.6 Krka, d. d., Novo mesto

Družba Krka, d. d., Novo mesto, ki je v letu 2004 praznovala 50-letnico obstoja, posluje v tujini prek svojih predstavništev in podjetij. Skupino Krka sestavljajo družba Krka, d. d., Novo mesto in več odvisnih podjetij, med katerimi so po prodajnih rezultatih pomembnejša Krka Zdravilišča, d. o. o., Novo mesto v Sloveniji ter proizvodno-distribucijska podjetja Krka Polska na Poljskem, Krka Farma na Hrvaškem in Krka-Rus v Ruski federaciji. Proizvodnja že teče na Poljskem in v Ruski federaciji, v pripravi pa je tudi na Hrvaškem.

Družbena odgovornosti oziroma poročanje o družbeni odgovornosti je v poslovnem poročilu družbe Krke za leto 2004 zajeto na eni strani. Verjetno zato ni treba posebej poudarjati, da je tudi v tem primeru poročanje o družbeni odgovornosti šele v začetni fazi in da je potrebna korenita sprememba.

V poročilu ni konkretnih podatkov o dokazih, da podjetje deluje v skladu z družbeno odgovornostjo.

Poročanje o družbeni odgovornosti zajema:

- odgovornost do družbene skupnosti

Ker je Krkina osnovna dejavnost omogočati ljudem zdravo in kakovostno življenje, s finančnimi pa tudi materialnimi sredstvi pomagajo predvsem na zdravstvenem in humanitarnem področju. Sredstva usmerjajo tudi v izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Odprti so do dejavnosti na področju ekologije in ohranjanja čistega okolja ter reševanja socialnih vprašanj in splošnega dvigovanja kakovosti življenja.

Kot je razvidno, so v zgornjem odstavku podobno kot pri primeru podjetja Terme Čatež, uporabljene besede, ki ne dokazujejo, da bi bilo podjetje usmerjeno k vprašanju družbene odgovornosti. Ko sem prebrala poročilo, sem dobila občutek, da sicer vodilni v podjetju govorijo o družbeni odgovornosti, da pa o družbeni odgovornosti ne vedo veliko. V poročilu ni podanih konkretnih podatkov o tem, katerim specifičnim ustanovam oziroma društvom podjetje namenja denar oziroma kakšno drugo pomoč.

- pokroviteljstvo in donacije

Družba namenja posebno pozornost s pokroviteljstvi in donacijami v višini 0,8 % od celotne prodaje. Zlasti tesno je povezana z lokalno skupnostjo, iz katere prihaja glavnina Krkinih zaposlenih. Svojo pripadnost in vpetost v širšo družbeno skupnost dokazujejo z različnimi oblikami vključevanja v številne projekte v Sloveniji in zunaj nje.

Poročilo spet ne vsebuje konkretnih dokazil, ki bi nakazovali sodelovanje Krke z lokalno skupnostjo. V zgornjem odstavku je zapisano, da svojo pripadnost in vpetost v širšo družbeno skupnost dokazujejo z različnimi oblikami vključevanja v številne projekte, nikjer pa ni podano, kateri so ti projekti.

- kulturno-umetniška dejavnost

V tem odstavku pa so za spremembo podani konkretni projekti, katerim Krka namenja svoja sredstva ali pa na kakšen drug način sodeluje pri njihovem uresničevanju:

Že leta 1971 je bilo v Krki ustanovljeno Kulturno-umetniško društvo Krka, ki je danes preraslo v pomembno kulturno-umetniško društvo tako na Dolenjskem kot tudi v Ljubljani. Tako lahko Krkini zaposleni in tudi vsi drugi ljubitelji kulturnih vrednot obiskujejo Krkine likovne razstave v galerijah v Krkinih prostorih v Novem mestu in v Ljubljani. Vrsto let lahko ljubitelji knjig v maju spremljajo tradicionalni knjižni sejem, pripravljen v sodelovanju z Mladinsko knjigo. Dejavnost je tudi Literarna skupina Krka. Poseben sloves si je v Ljubljani in širše pridobil Krkin gledališki klub, ki deluje v Ljubljani in je priljubljen tako med gledališčniki kot ljubitelji gledališča. Med vsemi omenjenimi pa ima najdaljšo tradicijo Krkin mešani pevski zbor z velikim številom koncertov tako doma kot na tujem. V slovenskih kulturnih krogih je zbor dobro poznan – tudi zaradi svojih CD-plošč.

Kot samostojno poglavje sem v letnem poročilu zasledila tudi poglavje o varovanju okolja, ki zavzema komaj dobro stran. Zajema pa naslednja področja:

- trajnostni razvoj:

Osnovna načela trajnostnega razvoja v Krki uresničujejo z veliko skrbjo do okolja, ki je pomemben segment njihove poslovne strategije. Pri tem jim je v veliko podporo vzpostavljeni sistem ravnanja z okoljem v skladu z zahtevami standarda ISO 14001.

- skrb za vode:

V letu 2004 so končali tehnološki del projekta dograditve čistilne naprave, s katerim bodo zagotavljali učinkovito odstranjevanje dušikovih spojin iz odpadne vode in tako zmanjšali obremenjenost reke Krke.

V letih 1997–2002 so izvedli obsežne laboratorijske in pilotne poskuse, s katerimi so dokazali neprimerno večjo učinkovitost dvostopenjske tehnologije v primerjavi z obstoječo, kar je bil zadosten razlog za gradnjo čistilne naprave.

Od aprila do decembra 2004 so na obstoječi lokaciji porušili nekaj dotrajanih objektov, zgradili nov izravnalni bazen in primarni usedalnik ter postavili še dva bioreaktorja in biološki pralnik zraka.

Dolgoletno reševanje problematike odpadnih vod Obrata Ljutomer so končali s sofinanciranjem gradnje centralne čistilne naprave Ljutomer. S tem so omogočili izvedbo projekta, ki pomeni zaščito podtalnice na območju občin Ljutomer in Križevci, ter bistveno izboljšanje kakovosti vode reke Ščavnice.

- ravnanje z odpadki:

Z ureditvijo sortirnice odpadkov in nakupom nove opreme so omogočili kakovostnejšo obdelavo odpadkov in zmanjšali transport ločeno zbranih odpadkov. Z doslednim sortiranjem odpadkov so za 16 % povečali količino zbranih reciklrnih odpadkov.

V letu 2004 so izvedli pilotne poskuse kompostiranja blata iz čistilne naprave in mokrih industrijskih odpadkov z veliko vsebnostjo organskih snovi. Rezultati poskusov kažejo, da je kompostiranje primeren in v prihodnosti nujen način obdelave tovrstnih odpadkov.

- celovit energetski pregled podjetja:

V letu 2004 so končali celovit energetski pregled podjetja, ki so ga začeli že konec leta 2003.

V poročilu je družbena odgovornost bolj ali manj samo omenjena. Kot bi brala učbenik o družbeni odgovornosti, o področjih in vrstah družbenega poročanja. Vsekakor manjkajo konkretni podatki, ki bi nas prepričali v to, da podjetje deluje družbeno odgovorno oziroma se vsaj trudi, da bi bilo temu tako.

4.7 Merkur, d. d.

Skupino Merkur poleg matičnega podjetja Merkur, d. d., sestavlja še 9 podjetij doma in v tujini ter predstavništvi v Beogradu in Moskvi. Merkurjeva trgovska mreža obsega 34 centrov v Sloveniji, 7 centrov na Hrvaškem ter manjšo prodajalno v Makedoniji. Hčerinski Bofexs Skupini Merkur dodaja 25 centrov Big Bang, med njimi je 9 franšiz, in 3 centre BOF. Merkurjevo ponudbo trgovin dopolnjuje še 21 franšiznih prodajaln v Sloveniji in 2 v Bosni in Hercegovini ter 2 spletni trgovini.

Skupina Merkur predstavlja še en primer slabega poročanja o družbeni odgovornosti. Letno poročilo Skupine Merkur sicer zajema poročilo o družbeni odgovornosti, vendar je poročilo zelo ohlapno napisano oziroma temelji na nekaj stavkih, ki ne povedo ničesar, kar bi dokazovalo, da je podjetje resnično družbeno odgovorno.

Vodenje in upravljanje družbe Merkur temelji na načelih vzpodbujanja, spoštovanja in sodelovanja z vsemi udeleženci v okoljih delovanja podjetja.

Odstavek glede odgovornosti do okolja je prav tako skop, saj vsebuje le nekaj besed, ki ne dajejo bistvenih dokazov.

V proces varovanja okolja so njihovi trgovski centri, skladišča in poslovni prostori vključeni od vsega začetka priprav na gradnjo. Sama gradnja poteka s čim manjšimi vplivi na bližnjo okolico, upoštevanjem vseh okoljskih predpisov in spoštovanjem potreb najbližjih sosedov.

Vsi zaposleni so zavezani k odgovornemu ravnanju z okoljem. Veliko pozornosti posvečajo okoljskemu projektu ravnanja z odpadno električno in elektronsko opremo in omejevanju uporabe nekaterih nevarnih snovi v tej opremi, kakor sta svinec in kadmij.

4.8 Sava Tires, d. o. o.

V Savi Tires proizvajajo in tržijo pnevmatike za osebna, poltovorna in tovorna vozila, za poljedeljske, industrijske in gradbene stroje, motopnevmatike in avtozračnice. Vsak njihov izdelek pripada eni od petih blagovnih znamk: Goodyear, Dunlop, Sava, Fulda, Debica.

Sava Tires je del velike družine Goodyear, kjer je po 106 letih obstoja zaposlenih 89.000 sodelavcev. Največji proizvajalec gumenih izdelkov na svetu ima proizvodna in prodajna podjetja v več kot sto državah po vsem svetu.

V letnem poročilu se označujejo kot » družbeno odgovorno podjetje«, kar pa samo letno poročilo ne dokazuje. Res pa je, da za podjetje ne moremo trditi, da je družbeno neodgovorno, le na podlagi slabega poročanja o družbeni odgovornosti.

Letno poročilo Save Tires je izredno skopo glede podatkov in informacij o svoji družbeni odgovornosti. V poročilu so ji namenili namreč le eno stran, na kateri navajajo podatek, da so leta 2002 prejeli priznanje Projekta Gospodarske zbornice Slovenije in Turistične zveze Slovenije za najlepše urejeno delovno okolje v Sloveniji med velikimi družbami.

Prav tako so izsledki največje slovenske raziskave ugleda v letu 2003 pokazali, da se Sava Tires po mnenju poslovne javnosti uvršča med povprečno znana in nadpovprečno ugledna podjetja. V očeh splošne javnosti ima še boljši položaj – uvršča se med nadpovprečno znana, ugledna in investicijsko privlačna podjetja. K temu prispevajo predvsem odlični poslovni uspehi, ustvarjanje dodane vrednosti vseh sodelavcev in skrbno načrtovanje strategije komuniciranja z vsemi interesnimi javnostmi.

5 SKLEP

Pritisk na podjetja glede poročanja o ravnanju z okoljem se povečuje. Povečujejo ga borze, različna združenja prek nagrad oziroma priznanj za primerno poročanje o ravnanju z okoljem, predvsem pa kupci proizvodov in storitev podjetja. Do slovenskih podjetij imajo prav slednji največje zahteve, ki pa se bodo še povečevale.

Zato je za podjetje koristno, da poroča o svoji družbeni odgovornosti. Vendar pa obsežno poročanje o družbeni odgovornosti še ne pomeni, da je to podjetje resnično družbeno odgovorno, in obratno, če podjetje zelo slabo poroča o svoji družbeni odgovornosti, je lahko v očeh javnosti še zmeraj označeno kot družbeno odgovorno.

Podjetje s poročanjem o družbeni odgovornosti priskrbi informacije za svoje interesne skupine. Priporočljivo je, da zajame informacije, ki so zanimive za posamezno interesno skupino. Poročanje naj se nanaša na področje poročanja o družbeni odgovornosti do zaposlenih, do kupcev oziroma potrošnikov, poročanje o družbeni odgovornosti po funkcijskih področjih, o družbeni odgovornosti do konkurentov, do lokalnih skupnosti, v katerih podjetje posluje, ter do države oziroma lokalne skupnosti, v kateri podjetje posluje.

Vse te interesne skupine bodo vedno glasneje zahtevale, naj jih podjetje obvešča o svojem družbenem delovanju; na to mora biti torej pripravljeno tako vodstvo podjetja kot računovodstvo, ki skrbi za pripravo ustreznih informacij.

Pred računovodsko (in tudi revizijsko) stroko so torej novi izzivi. Pri spremljanju poslovanja podjetja je treba dajati večji pomen varstvu okolja ter v tej smeri izobraževati računovodje in druge odgovorne v podjetju.

V diplomskem delu sem predstavila poročanje podjetij o družbeni odgovornosti kot o pomembnem elementu, ki prispeva h konkurenčni prednosti podjetja. Navedla sem nekaj primerov slovenskih podjetij, ki kažejo, da je to področje treba korenito spremeniti.

Analizo o poročanju o družbeni odgovornosti izdajateljev Ljubljanske borze, je na seminarju z naslovom Mednarodni standardi računovodskega poročanja (IFRS) in poročanje o družbeni odgovornosti družb (CSR), 10. novembra 2004, v Grand Hotelu Union, predstavila Sergeja Slapničar, docentka za računovodstvo in revizijo na Ekonomski fakulteti v Ljubljani. Analiza govori o skromnosti poročanja o družbeni odgovornosti v krogu slovenskih podjetij, kar pa še ne pomeni, da so slovenska podjetja družbeno neodgovorna v okviru opravljanja svoje dejavnosti.

LITERATURA

1. Bebbington Jan, Gray Rob: Environmental and social accounting in Europe. London : Routledge, 2000. 158 str.
2. Crowther David: Social and environmental accounting. London : Prentice Hall, 2000. 109 str.
3. Gray Rob, Owen Dave, Adams Carol: Accounting & accountability: Changes and challenges in corporate social and environmental reporting. London : Prentice Hall, 1996. 332 str.
4. Gray Rob, Laughlin Richard, Bebbington Jan: Financial accounting: method & meaning. Boston : International Thomson Business Press, 1996. 400 str.
5. Gray Rob, Bebbington Jan, Walters Diane: Accounting for the environment. London : P. Chapman pub., 1993. 348 str.
6. Griffin Ricky W., Pustay Michael W.: International Business: A Managerial Perspective. Upper Saddle River (NJ) : Pearson / Prentice Hall, 2005. 224 str.
7. Gruban Brane et al.: Odnosi z javnostmi na prvi pogled. Ljubljana : Tiskovno središče Ljubljana, 1990. 47 str.
8. Gruban Brane, Verčič Dejan, Zavrl Franci: Pristop k odnosom z javnostmi. Ljubljana : Pristop, 1997. 203 str.
9. Hočevar Marko, Igličar Aleksander: Osnove računovodstva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 268 str.
10. Horvat Tatjana: Priprava letnega poročila za komuniciranje z interesnimi skupinami podjetja. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2000. 249 str.
11. Horvat Tatjana: Kritična analiza razkritij v letnih poročilih slovenskih podjetij. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 299 str.
12. Horvat Tatjana: Prostovoljna razkritja v letnem poročilu in njihova povezava z obveznimi razkritji. Revizor, Ljubljana, 14(2003), 2, str. 61–92.
13. Horvat Tatjana: Učinkovit prikaz razkritij v letnem poročilu za presojanje uspešnosti poslovanja podjetja. Revizor, Ljubljana, 15(2004), 2, str. 24–53.
14. Jaklič Marko: Družbeno odgovorno poslovanje in poslovna etika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996. 178 str.
15. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 353 str.
16. Kavčič Slavka: Problemi poslovnih poročil iz računovodstva. Zbornik 29. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Portorož : Društvo ekonomistov Slovenije, 1997, str. 305–317.
17. Koletnik Franc: Analiziranje računovodskih izkazov (bilanc). Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1997. 343 str.
18. Koletnik Franc: Računovodstvo in ekologija: (ekološko računovodstvo). Ljubljana : Zveza društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, 1989, str. 139–154.
19. Kotler Philip: Marketing management. New Jersey : Prentice Hall International, 2000. 756 str.

20. Mathews M. R., Perera M. H. B.: Accounting theory and development. South Melbourne : Nelson, 1991. 373 str.
21. Pučko Danijel: Strateško upravljanje. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 390 str.
22. Schermerhorn John R., Chappell David: Introducing management. New York : Wiley, 2000. 320 str.
23. Vezjak Blanka: Razkritja računovodskih informacij v letnih poročilih, posebej o ravnanju z okoljem. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1998. 245 str.
24. Vezjak Blanka: Zakonsko zahtevana razkritja v letnih poročilih. Revizor, Ljubljana, 13(2002), 10, str. 29–48.
25. Vezjak Blanka: Razkritja v letnih poročilih za podjetja, zavezana reviziji. Revizor, Ljubljana, 13(2002a), 11, str. 29–70.
26. Vezjak Blanka: Preverjalni seznam razkritij v letnih poročilih. Revizor, Ljubljana, 13(2002b), 12, str. 9–44.
27. Vidic Darjana: Okoljski stroški. Revizor, Ljubljana, 15(2004), 7/8, str. 7–37.
28. Vidmar Borut: Oblikovanje računovodskih informacij za spremljanje uspešnosti poslovanja oddelčnih poslovodij. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 48 str.

VIRI

1. Družbena odgovornost in družbeno odgovorno podjetništvo. Projektna skupina DOP. Gospodarska Zbornica Slovenije, 20.12.2006.
2. Družbena odgovornost podjetij v Sloveniji. GZS Portal – EurActiv. [URL: <http://www.gzs.si/euractiv/prispevek.asp/>], 17.11.2004.
3. EU strateški dokumenti. Projektna skupina DOP. Gospodarska Zbornica Slovenije, 30.11.2006.
4. Gorjanc Maja: Družbena odgovornost in spremembe v delovanju podjetij: Modna muha ali trend? Gospodarska Zbornica Slovenije, 21.12.2006.
5. Hrast Anita: Slovenija postaja vse bolj aktivna na področju družbene odgovornosti podjetij. Gospodarska Zbornica Slovenije, 21.12.2006.
6. Istrabenz Letno poročilo 2004. Istrabenz, d. d., 2005. 180 str.
7. Istrabenz Poročilo o korporativnem trajnostnem razvoju 2004. Istrabenz, d. d., 2005. 31 str.
8. Kako DOP povečuje konkurenčnost. Projektna skupina DOP. Gospodarska Zbornica Slovenije, 29.11.2006.
9. Karničnik Mateja: Kaj? Zakaj? In kako? Družbeno odgovorno podjetništvo. Gospodarska Zbornica Slovenije, 21.12.2006.
10. Krka Letno poročilo 2004. Krka, d. d., 2005. 166 str.
11. Luka Koper Letno poročilo 2004. Luka Koper, d. d., 2005. 104 str.
12. Mercator Letno poročilo 2004. Mercator, d. d., 2005. 180 str.

13. Merkur Letno poročilo 2004. Merkur, d. d., 2005. 111 str.
14. Petrol Letno poročilo 2004. Petrol, d. d., 2005. 190 str.
15. Projekt o družbeni odgovornosti MSP. Projektna skupina DOP. Gospodarska Zbornica Slovenije, 29.11.2006.
16. Sava Tires Poslovno poročilo 2003. Sava Tires, d. o. o., 2004. 25 str.
17. Terme Čatež Letno poročilo 2003. Terme Čatež, d. d., 2004. 74 str.
18. Zavašnik Alenka: Družbena odgovornost in uspešnost podjetij: Sodelovanje deležnikov izboljšuje poslovni uspeh. Gospodarska Zbornica Slovenije, 21.12.2006.